

Bomen nieuws

Agenda

DONATEURSDAG

14 mei

Deze voorjaarsbijeenkomst voor donateurs zijn we te gast bij de gemeente Alkmaar.

Meer informatie over programma en aanmelden in de bijlage bij dit nummer.

WORKSHOPS

Speciaal voor professionals in het groen organiseert de Bomenstichting een aantal eendaagse workshops:

12 en 17 mei

Groene winst halen uit minder regels

Centraal staan trends als bezuiniging op groen, vereenvoudiging van de kapvergunning en verruiming van de bouw mogelijkheden. Waar kunt u het beste in investeren?

21 en 23 juni

Quick scan natuur

In samenwerking met de Zoogdierverseniging. De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) vereist accuraat beoordelen van kapaanvragen in relatie tot beschermde dieren.

Voor meer informatie zie:

www.bomenstichting.nl

of bel met 030-2303510 (9.00-12.30 uur)

Omslag: bloeiende els (*Alnus glutinosa*),
fotografie: Frank Moens

COLOFON

36e jaargang - voorjaar 2011

ISSN 0166-784 X

Verschijnt 2 x per jaar voor donateurs, oplage: 4000 stuks

Redactie Douwe van der Heij, San van der Molen,
Maartje Nelemans, Erik Platje, Roelie de Weerd
Eindredactie Aart de Veer

Hoofdredactie, vormgeving en advertenties Frank Moens
(fmoens@bomenstichting.nl)

Basisvormgeving Westbroek en Ter Haar

Redactieadres Bomenstichting, Oudegracht 201 bis,
3511 NG Utrecht

Tel. (030) 230 35 10 (van 9.00-12.30 uur)

Fax (030) 231 03 31

Website www.bomenstichting.nl

ING-bank 2108755

Druk Onkenhout Groep, Almere

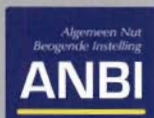
Papier 9Lives FSC Mixed 70% (55% recycled)

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

De Bomenstichting zet zich sinds 1970 in voor duurzame instandhouding van bomen in de stad en op het platteland.

Donateurschap minimaal € 25,- p.j. per automatische incasso, of € 30,- p.j. met acceptgiro.

Beschermvrouwe Hare Majesteit de Koningin

In dit nummer

7

Het gebeurt lokaal

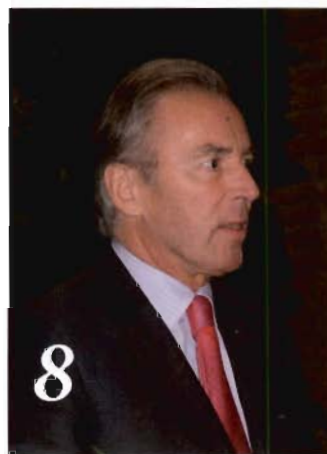
In uw omgeving heeft u vast een boom staan, waar u met regelmaat even met ontzag en bewondering een blik op werpt of wat langer bij stil staat. Wij weten uit ervaring dat het mensen aan het hart gaat als er wat mee aan de hand is of als hij in zijn voortbestaan wordt bedreigd. Dat was in hoofdzaak ook de drijfveer van het groepje mensen dat 40 jaar geleden de Bomenstichting oprichtte.

Anno 2011 draait het daar nog steeds om. De Bomenstichting is in de voorbije decennia wel een andere organisatie geworden met een omvangrijk netwerk en met waardering van het publiek en vanuit de vakwereld. Ook de buitenwereld is veranderd. Men is mondiger geworden. Burgerinitiatieven en -participatie deden zijn intrede en gemeentehuizen gingen open. Wat nog steeds geldt is dat een achterban helpt!

Dijkversterkingen: met of zonder bomen?

Hoe pittoresk bomen op onze dijken ook zijn, ze zijn vaak een doorn in het oog van de degenen die vooral oog hebben voor de basisfunctie van dijken. Boomdeskundigen Martijn Hoogendoorn en Erik Platje laten zien dat er zeker mogelijkheden voor dijkbeplanting zijn, maar ook hoe lastig dat te realiseren is.

'De meeste bomen sneuvelen nog op de tekentafel'

Eind 2010 sloot de Bomenstichting haar 8e lustrum af met een congres in samenwerking met hogeschool Van Hall Larenstein. Zeven inspirerende inleidingen, verdeeld over drie onderwerpen, passeerden de revue. Elco Brinkman, voorman van Bouwend Nederland, was een van de zeven sprekers. Roelie de Weerd wilde na afloop wel wat meer weten en stelde hem nog een aantal vragen. Het verslag van het congres vindt u op onze website.

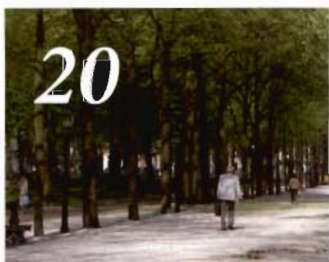
De Bomenstichting zet zich in voor een duurzame boomrijke omgeving, ook bij u in de buurt. Help de Bomenstichting haar doel te verwezenlijken en maak iemand in uw omgeving donateur! Vul het formulier in op blz. 27 en ontvang als dank deze aantrekkelijke USB-stick

18 bomenstichting.nl

Onze vrijwilligers, de contactpersonen, dragen in hun gemeente niet alleen de missie van de Bomenstichting uit, maar maken deze vooral concreet met uiteenlopende activiteiten. Vaak met succes, soms met een minder goede afloop. Maar daar kan dan wel weer lering uit getrokken worden.

We zouden van Bomennieuws minimaal een maandblad moeten maken om u goed op de hoogte te houden van wat er overal plaatsvindt. Maar het leek ons beter daarvoor onze website www.bomenstichting.nl te gebruiken. In Bomennieuws krijgt u in elke editie een selectie van de successen gepresenteerd. Dit keer is de beurt aan Vught, Midden-Delfland en Den Haag.

Kuieren langs kastanjes

Tallose bomenwandel- en fietsroutes zijn er de afgelopen decennia verschenen. In elke editie van Bomennieuws neemt Frank Moens er een onder de loep. Hij begint met een stadswandeling in zijn geboorteplaats Den Haag.

Wat is hout?

Het vervolg van deze gewaardeerde serie 'Bomen, hoe doen ze het?' in 2010 is in een nieuw jasje gestoken. San van der Molen gaat met een andere invalshoek in op de boom. In dit artikel komt de kern van de boom aan bod: het hout. Wat is hout, welke functies heeft het, waaruit is het opgebouwd, en welke verschillen zijn er qua hout tussen soorten bomen?

En verder

Uitslag fotowedstrijd	12
Actie(f) in Alkmaar	14
Levende monumenten	16
Allerlei	22
Wurf een donateur en winkel	27
Bestel een boek	27
Boeken	30
Bomenmensen	31

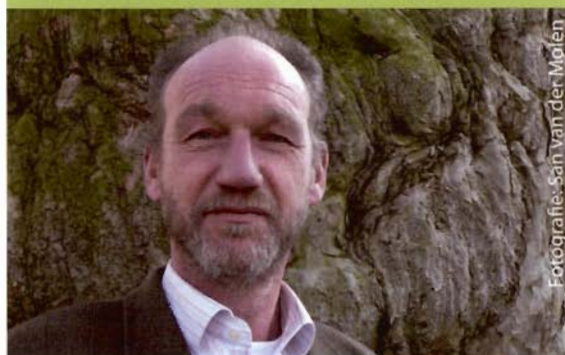
Minder maar toch vaker ...

Ons vertrouwde Bomennieuws is wat veranderd. U ziet dat voor u. Een verandering die onder andere is ingegeven door de veranderende tijd. Natuurlijk willen u en wij nog steeds tijdschriften, boeken, kranten. Gewone tastbare stukken papier, die desgewenst even tastbaar nog jaren gesorteerd of gewoon op een stapel gelegd getuige zijn van het geschreven woord. Die ook een geur bij zich dragen die de liefhebber al op afstand herkent. Vanzelfsprekend hoort daar Bomennieuws bij.

Daar blijven wij ons voor inspannen. Maar minder dan voorheen. Als kleine stichting moet je de beperkte hoeveelheid beschikbare uren en geld zo goed mogelijk inzetten. Voor nieuws, lezenswaardigheid en kwaliteit. Bovendien vraagt de huidige tijd ons om u ook op een andere manier van dienst te zijn: digitaal. Dus geven wij, terwijl Bomennieuws vanaf nu maar tweemaal per jaar verschijnt, minimaal viermaal per jaar een digitale nieuwsbrief uit. Ook mooi vormgegeven, actueel van inhoud en lezenswaardig. Dus eigenlijk komen wij vaker bij u dan u van ons gewend bent geweest. Alleen op verschillende manieren. Allemaal om u optimaal betrokken te houden bij ons werk. Vanuit Utrecht, maar vooral vanuit waar het om gaat: uw eigen leefomgeving, dichtbij. Lees de bijdrage 'Het gebeurt lokaal'.

Hiermee samenhangend kan ik u vertellen dat dit jaar het interactieve Register Monumentale Bomen de lucht in gaat. Het register waar wij al 20 jaar mee bezig zijn en waarin de crème de la crème uit Neerlands bomenland te vinden is. Die bomen waarvan iedereen een "wow" niet kan onderdrukken. Dit register moet door iedereen kunnen worden geraadpleegd, ingezien en voorzien van eigen indrukken, verhalen, gedichten. Inspiratie voor anderen. Ontwikkel een wandel- of fietsroute, organiseer een geniet-bijeenkomst. Leef met monumentale bomen! Omdat zij zoveel ver- en bewondering oproepen, omdat zij zoveel verbeelding losmaken: wat heeft die stokoude knar in al die jaren niet meegemaakt? En daarbij, wat betekent die ouderling voor ons? Kwaliteit, standvastigheid, doorzettingsvermogen. Het lijkt de Bomenstichting wel.

Frank Naber, directeur

Dijkversterkingen: met of zonder bomen?

In het hele land worden dijkversterkingen uitgevoerd om het achterliggende land te beschermen tegen rivier- of zeewater. Bij versterkingen langs de kust spelen bomen meestal geen rol, maar bij dijkversterkingen langs de grote rivieren vaak wel. De aanwezigheid van een boom kan de veiligheid van een dijk in gevaar brengen. Maar geldt dat voor alle bomen op alle dijken? Bij de dijkverzwaring van de Krimpenerwaard blijven maar enkele bomen gespaard. In de plannen voor de verbetering van de Geindijk kunnen 4.200 van de 4.500 bomen behouden blijven. Maar dat is helaas wel een uitzondering. Dit artikel gaat in op de situatie in de Krimpenerwaard. De Bomenstichting zet zich in om het nodeloos kappen van bomen bij dijkversterking ter discussie te stellen en tegen te gaan.

Waardevolle bomen op dijken

De primaire waterkering is een dijk die moet beschermen tegen het hoge water van de rivieren. In de Krimpenerwaard is dit de dijk die de Lek scheidt van het achterland van Krimpen aan den IJssel tot Schoonhoven. Op het tracé nabij Lekkerkerk is de dijkversterking in volle gang. Hierbij zijn al tientallen waardevolle bomen gerooid. Op het tracé Bergambacht – Ammerstol gaat het om ongeveer duizend bomen, waarvan vijftig waardevolle en zelfs monumentale bomen.

Deze dijk had tot voor kort een belangrijk bomenbestand, dat in cultuur- en landschappelijk opzicht erg waardevol was. Door de hogere ligging op de dijk zijn bomen al snel belangrijke bakens in het landschap. Op de Lekdijk stonden o.a. veel oude markante walnoten. Dit waren restanten uit de negentiende en twintigste eeuw, toen walnoten massaal in het rivierengebied aangeplant werden. Het merendeel van de bomen is in de Eerste Wereldoorlog gesneuveld, om verwerkt te worden in geweerkolven. Maar op de Lekdijk waren er nog heel wat over.

De Keur van de Waterschappen

De belangrijkste reden voor het grote aantal gekapte en nog te kappen bomen ligt waarschijnlijk in de strakke hantering van de zogenaamde Keur van de Waterschappen, en niet zozeer in de gebruikte dijkversterkingsmethoden (zie kader). De Keur dient om de wettelijke waterschapstaken goed uit te kunnen voeren. Art. 9, lid 5 is in dit geval het belangrijkste:

Het is verboden om binnen de kernzone van waterkeringen en binnen een afstand van 5 meter uit de teen van waterkerende dijklichamen opgaande houtbeplanting te planten te hebben.

Voor dit verbod worden verschillende redenen aangevoerd. De meest gehanteerde is dat bomen bij een grote storm om kunnen waaien, en dat de wortelkluiten dan grote gaten in de waterkering kunnen veroorzaken. Droogtescheuren is een andere reden; deze kunnen ontstaan in droge perioden en omdat bomen water aan de grond onttrekken. Erosiegevaar en schaduwwerking zijn ook argumenten om geen bomen toe te staan.

Kan het ook anders?

Diverse dijkbeherende instanties in Nederland hebben naast de Keur een Nota Keurontheffingen opgesteld. Daarin wordt aangegeven in welke gevallen van 'lid 5' mag worden afgeweken. In die nota vinden we een verwijzing naar de stabiliteit van bomen. Deze wordt vastgesteld in een zogenaamde boomveiligheidstoets, die ook in Duitsland gebruikt wordt. Bomen waarvan de stabiliteit ruimschoots voldoende is gewaarborgd hoeven geen noemenswaardig risico voor de dijk op te leveren. Bij de Geindijk is vooraf een dergelijk toets uitgevoerd. Dit heeft ertoe geleid dat in de plannen voor de verbetering van de Geindijk 85% van de bomen behouden kan blijven. Wetenschappelijk onderzoek uit Duitsland laat bovendien zien dat bomen die voldoende stabiel staan juist een belangrijke bijdrage leveren aan het verho-

Dijkversterkingsmethoden

Dijkversterking wordt normaal gesproken uitgevoerd door de dijken te verhogen, maar dit houdt in dat de dijken ook sterk verbreed dienen te worden. Die ruimte ontbreekt vaak door de aanwezigheid van woningen. Onbeperkt ophogen van dijken is ook niet mogelijk, omdat er op een bepaald moment afschuiving kan ontstaan van het dijklichaam ter hoogte van het rivierwaterniveau.

Op het tracé Lekkerkerk-Schoonhoven vindt versterking plaats door 25 meter lange damwanden verticaal in de dijk te trillen, waarna ze worden verankerd. Bij de verankering is ruimte nodig, waardoor sommige bomen niet gehandhaafd kunnen blijven. In veel gevallen vindt ook zogenaamde asverschuiving van de dijk plaats; dit houdt in dat de dijk wordt verlegd in de richting van de rivier, waarna deze wordt versterkt met damwanden. Ook vindt versterking plaats door het aanleggen van zogenaamde steundijken. Tenslotte is er de mogelijkheid om de dijk te versterken met een diepwand. Een diepwand is een in de grond gevormde betonnen wand tot veertig meter diep.

De dijk is versterkt met damwand. Bebouwing en bomen kunnen op deze wijze behouden blijven.

gen van de sterkte van een dijklichaam. Ook door zorgvuldig na te gaan welke methode het geschiktst voor de betreffende situatie is, kunnen bomen gespaard blijven. Bij een te plaatsen damwand wordt meestal geen rekening gehouden met de boomkroon of de wortelkruit. Indien dit in de ontwerpplannen wordt meegenomen kunnen veel bomen behouden blijven. De meerkosten van nauwkeurige toetsing in het veld leveren veelal besparingen op in kosten die voortvloeien uit rooien, afvoeren en compensatieregelingen. In Ammerstol kan bijvoorbeeld een monumentale esdoorn aan de binnendijk behouden blijven, omdat door plaatsing van een diepwand het binnentalud niet ontgraven hoeft te worden. Bovendien blijven daardoor aan beide zijden van de dijk monumentale panden behouden.

Gemiste kans

Veelal worden bomen door de civiele technici ervaren als lastige obstakels die de kwaliteit en de voortgang van de dijkversterking in de weg staan. De door de Hoogheemraden opgelegde keur lijkt uitkomst te bieden om van deze lastige obstakels af te komen. De wijze waarop in dit gebied de dijkversterking wordt uitgevoerd biedt echter de mogelijkheid

Bomenstichting bepleit zorgvuldige afweging

In dit artikel worden enkele dijkverzwaringen genoemd waar bomen al dan niet slachtoffer van zijn. De Bomenstichting is van mening dat met inzet van alternatieve methoden om dijken te verstevigen en het maken van zorgvuldiger afwegingen, soms per individuele boom, winst te behalen valt.

Het gevecht tegen het water is en blijft onlosmakelijk verbonden met ons land. Met de verwachte snelle zeespiegelstijging en meer weersextremen zullen we onze dijken moeten voorbereiden op wat er komen gaat. Het zijn enorme cultuurtechnische werken waarmee veel tijd en geld gemoeid is. Bij dijkverzwaring staat de veiligheid van het achterland voorop. Echter, door waar mogelijk stil te staan bij en zich te bezinnen op het handhaven van karakteristieke, monumentale bomen, kan wat authentiek is behouden blijven.

De Bomenstichting heeft al diverse keren geadviseerd bij het behoud van bomen op dijken. Zij baseert zich op 'Handleiding voor beplanting op en nabij primaire waterkeringen' van de Stichting toegepast onderzoek waterbeheer (STOWA). Daarin heeft de Bomenstichting haar expertise en visie m.b.t. de beplantingsparagraaf geleverd. *(redactie Bomennieuws)*

om de bomen op de meeste plaatsen te behouden. Het argument van beschadiging door omgevallen bomen valt te weerleggen door het doen van boomveiligheidstoetsen. Het feit dat een dergelijke toets juist voor dijken ontwikkeld is, geeft al aan dat niet elke boom evenveel kwaad kan. Ook valt eventuele schade nauwkeurig te berekenen, zodat daar rekening mee gehouden kan worden.

De aanpak van de dijkversterking in de Krimpenerwaard lijkt sterk op tekentafeloplossingen, waarbij de weg van de minste weerstand gekozen is. De rol die de bomen spelen in het waardevolle cultuurlandschap is daarbij kennelijk in het geheel niet meegewogen. Een gemiste kans. ❖

Erik Platje heeft een eigen boomadviesbureau en is lid van de Bomennieuwsredactie. Martijn Hoogendoorn heeft een eigen boomadviesbureau.

(advertentie)

Tuinplezier van Noord-Holland tot ...

Vertrouwde en nieuwe bestemmingen wisselen elkaar af in de brochure van Garden Tours. Van een flonkerende reis naar de mooiste privétuinen van de Provence tot aan een superieure tuincruise naar Portugal, Spanje en Italië. Of gaat uw interesse uit naar de Garden of England en de prachtige tuinen van Bali in Indonesië? Wij hopen dat u een keuze kunt maken uit ons zeer uitgebreide aanbod. Vraag nu de brochure aan.

www.gardentours.nl

GARDEN TOURS

James Wattstraat 2a Tel.: 088 - 007 1300 E-mail: info@gardentours.nl
3261 MB Oud Beijerland Fax: 088 - 007 1313 Deelnemer SGR nr. 2284

Het gebeurt lokaal

Ruim 40 jaar is de Bomenstichting nu al actief. Begonnen als een organisatie die een daad wilde stellen tegen het elk jaar weer verdwijnen van prachtige monumentale bomen. Gegroeid naar een organisatie die als missie heeft: "Wij gaan voor een duurzame boomrijke leefomgeving in stad en land". De eerste zin van onze visie luidt: "De Bomenstichting pleit voor een duurzame groene leefomgeving waarin bomen kansen krijgen om tot volle wasdom te komen". Een breed werkkterrein dus, vanaf de fase van het maken van plannen tot en met de fase van de begeleide oude dag.

Er is veel bereikt in die afgelopen jaren: het besef van de waarde van (monumentale) bomen is er, er is waardering voor de beleving van mooie (oude) bomen, ons Register van Monumentale Bomen wordt geraadpleegd bij (ver)bouwplannen en er is een achterban van 3000 donateurs. Zonder overdrijving kan je zeggen dat de Bomenstichting zich in de loop der jaren een positie heeft verworven in de bomensector. Een sector die zelf zegt dat zij ons werk waardeert.

Het begint bij verwondering

Zo tegen het eind van ons jubileumjaar hebben wij ons de vraag gesteld, hoe wij vanuit die positie ook waardering van het grote publiek zouden kunnen krijgen. Want laten wij wel zijn: bij iedereen begint het bij ver- en bewondering van bomen, daarna waardering en vandaar uit het zich sterk maken voor behoud. Of je nu in of buiten de bomensector bevindt. Waardering voor bomen is breed maatschappelijk verankerd. Hoe maak je nu duidelijk wat wij voor iedereen betekenen met ons werk? Eigenlijk simpel: door te laten zien wat je als Bomenstichting op lokale schaal allemaal doet voor die bomen bij jou in de buurt. Een aantal jaren geleden hebben wij ons dat al gerealiseerd en zijn wij begonnen met het werven van contactpersonen, vrijwilligers die in gemeenteland onze ogen en oren,

en vaak ook onze mond zijn. Dichtbij het gemeenteapparaat, dichtbij de lokale gemeenschap (zij maken er immers onderdeel van uit). In het begin van het jubileumjaar zijn wij gestart met een programma onder de titel 'investeren in contactpersonen'. Wij willen niet alleen in alle gemeenten een contactpersoon. Het liefst zouden wij willen dat zij meer invulling en bekendheid geven aan het bestaan van de Bomenstichting. Dat inwoners beseffen dat er een Bomenstichting is die in hun gemeente goede dingen doet. Dat kan niet alleen door behoud- of beschermacties, maar ook door positieve aandacht voor bomen te genereren.

Boomverkiezingen, boomexcursies, open dialoog met de beleidsmakers, dit alles vergroot de zichtbaarheid van de Bomenstichting. Wij pakken dat vanuit Utrecht op onze beurt ook weer op: meer aandacht voor lokale activiteiten op onze website, in Bomennieuws en in onze digitale nieuwsbrief. Wij verwachten dat op die manier meer mensen zich aangetrokken zullen voelen tot ons werk en zich willen aansluiten als donateur. Want met een bredere achterban dan nu het geval is, kunnen wij ons in onze landelijke activiteiten nog beter manifesteren. Donateurs leveren inkomsten en een maatschappelijke inbedding, zo werkt dat.

Bewustwording

Een nieuwe Bomenstichting? Nee, het is meer een accentverschuiving, een meer bewust worden van de kracht van lokale aanwezigheid: centraal organiseren, lokaal manifesteren. Want ondertussen gaan wij met kracht door met het geven van adviezen aan gemeenten, het overdragen van kennis via workshops, congressen en gaat dit jaar het interactieve landelijke Register Monumentale Bomen de lucht in. En wij blijven u op de hoogte houden.

Frank Naber, directeur

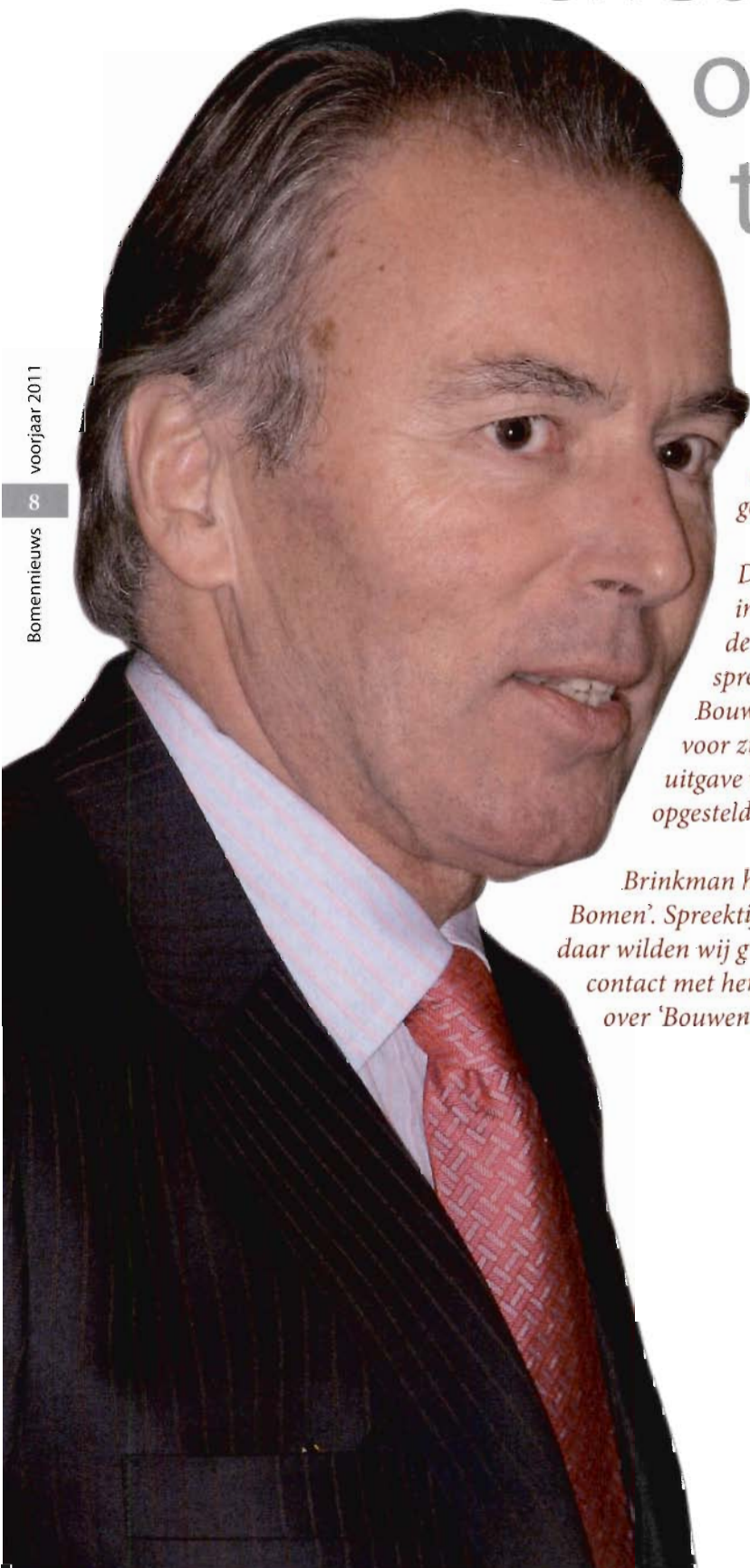

“De meeste bomen sneuvelen nog op de tekentafel”

Op 2 december vorig jaar sloot de 40-jarige Bomenstichting het jubileumjaar af met een congres. Het congres had als titel ‘Bouwstenen gemeentelijk groenbeleid’.

De verschillende sprekers hadden hun eigen invalshoek en visie op de waarde van groen en de functie van bomen daarin. Eén van de sprekers was de heer Elco Brinkman, voorzitter Bouwend Nederland. Brinkman had als handvat voor zijn lezing genomen ‘De Bomenplanner’, een uitgave van de Bomenstichting van augustus 2009 en opgesteld met medewerking van Bouwend Nederland.

Brinkman hield een lezing met als titel ‘Bouwen en Bomen’. Spreektijden zijn beperkt. Zijn visie was boeiend en daar wilden wij graag wat meer over weten. Bomennieuws nam contact met hem op. Wij legden hem een aantal vragen voor over ‘Bouwen en Bomen’.

Bijdrage burgers

Op het congres hield u een pleidooi voor een eigen bijdrage van draagkrachtige burgers voor hun woonomgeving. Heeft u ook een idee hoe je op die manier het groen naar een hoger kwaliteitsniveau krijgt in de wijken van de gemiddelde burger of minder bedeelden?

"In de toekomst zullen woonmilieus meer met elkaar gaan concurreren. Zelfs in de grootste crisistijd is er belangstelling om in een gemeente als Oisterwijk of Laren te wonen, simpelweg omdat het daar groen is. Groen, zeker monumentaal groen, draagt bij aan een goede waarde vaste prijs van het vastgoed."

Is er bij sociale woningbouw ook de financiële ruimte om niet elke vierkante meter vol te bouwen maar rood (bouwen) in te krimpen ten behoeve van meer groen?

"Het is mogelijk om veel grotere bomen te planten in nieuwe straten en nieuwe wijken. De extra kosten zijn op de totale projectkosten zeer klein. Als ook nog onderhoud of wijkbeheer wordt meegenomen kan het nog laagdrempeliger."

Als voorbeeld noemt hij de wijk Vathorst in Amersfoort. Daar wordt het groen aangelegd en beheerd door bedrijven (Heijmans). De bewonersavonden etc. neemt de bouwer ook voor zijn rekening. Dit soort constructies maken investeren in kwaliteit en groen duurzaam mogelijk, aldus Brinkman. Hij ziet dat er veel mogelijk is met meer participatie en betrokkenheid van bewoners. "Een betrokken buurt zal goed voor de bomen zorgen", vat hij participatie van de burgers samen.

Hij heeft ook nog een vingerwijzing naar de planners. "Als er nieuwbouw komt of er wordt geherstructureerd is het van belang dat er ook oog is voor het bestaande groen. Planners moeten achter hun bureau vandaan komen. In de wijk Berkenbosch bij Eindhoven heeft BallastNedam de bestaande bomen gespaard bij de herstructurering. Dat geeft zo'n nieuw deel van de wijk meteen een mooi cachet."

Bedrijventerreinen

Het is opvallend dat er zoveel leegstand is op bedrijventerreinen. Toch gaat men verder met bouwen, door (agrarische) grond geschikt te maken voor nieuwe bedrijventerreinen, terwijl de bouw in het slop zit. Is dat geen zinloze actie?

"Ik zie niet dat men onbekommerd doorgaat met het aanleggen van bedrijventerreinen. Er is juist veel belangstelling voor het verduurzamen van bedrijventerreinen. Het gaat dan vaak om nuttig hergebruik van duurzame energie, afvalmanagement maar ook goed groenbeheer.

Parkmanagement waarbij gebruikers een abonnement hebben op beheer is overigens een verdien-

model dat veel mogelijk kan maken: niet alleen bomen planten maar ze ook goed verzorgen."

Maar is het een optie om bijvoorbeeld minder bouw te realiseren en meer ruimte te laten voor de openbare ruimte?

"Een mooi veilig en groen bedrijventerrein is natuurlijk aantrekkelijker dan een kaal en slecht onderhouden gebied. Een nog grotere duurzame uitdaging is om meer functies te combineren. Er zijn veel mogelijkheden voor oude bedrijventerreinen nabij stedelijke centra.

Bij Renkum is een industrieterrein teruggegeven aan de natuur. Ook zijn er industrieterreinen waar bewust mogelijkheden voor de natuur zijn gecreëerd. Ik heb overigens begrepen dat er aardig wat mooie iepen staan op bedrijventerreinen."

Innovatie

Op het congres zei u ook dat we anders moesten gaan denken over de inrichting van Nederland, innovatiever te werk gaan. Hoe stelt u zich dat voor?

"Er is heel veel winst te behalen, ook voor de bomen, als integraler wordt gekeken naar de openbare ruimte. Het is van de zotte dat een pas opnieuw bestrate laan binnen twee maanden weer open ligt voor de glasvezelkabel. Men kan veel meer gebruik maken van innovatie, zoals een kabelgoot. Meer boren in plaats van graven. Maar ook het combineren van straat- en kadewerk, parkeren en groen levert synergie op (samenwerking levert meer effect op, red.). Ook met een beperkt budget kan de gemeente veel doen. De gemeente Den Haag heeft alle plekken waar bomen hadden gestaan, of waren afgezaagd geïnventariseerd en vervolgens nieuwe bomen geplant. Zo'n project scoort bij burgers en verdient navolging."

Bezuiniging gemeenten

Nu we het toch over beperkte budgetten van gemeenten hebben: bij aanbestedingen - ook bij de aanbesteding van groenonderhoud - krijgt de laagste aanbieder de klus. Tijdens het werk houdt de aannemer zich strikt aan het bestek met betrekking tot het aantal onderhoud- en snoeibeurten etc. Meer rek heeft hij ook niet, gezien de krappe berekening. Maar de natuur en het weer laten zich niet dwingen. Bijna altijd vloeit hier meer werk uit dan is opgenomen. In de praktijk blijkt dan meestal dat goedkoop dus duurkoop is. Moeten we niet af van het systeem dat het eindcijfer doorslaggevend is voor wie de klus krijgt?

"Bouwend Nederland wil dat de beste aanbieder de klus krijgt, d.w.z. de beste kwaliteit tegen een goede prijs. In vakjargon heet dat EMVI, de Economisch Meest Voordelige Inschrijving."

Zijn prestatiebestekken dan uiteindelijk niet beter?

“Van bestekken naar prestaties past ons beter, in de infrasector word je soms geconfronteerd met achterhaalde bouwtechnieken. In de groensfeer kan ik me ook iets dergelijks voorstellen. Laat aanbieders nou maar met de beste technische oplossingen komen. Bestekken schrijven kost ook tijd en geld zonder dat er iets gebeurt. Bovendien is de burger in de traditionele bestekken vaak buiten beeld. Bij een EMVI-aanbesteding of in prestatiecontracten kunnen ook eisen of wensen worden opgenomen, bijvoorbeeld met betrekking tot communicatie met de omgeving of zorg voor monumentale bomen.”

Zou het ook niet goedkoper zijn om groenonderhoud in combinatie met grijsonderhoud aan te besteden? Losliggende tegels of opdrukkende tegels door boomwortels kunnen dan tijdens schoffelbeurten worden meegenomen.

“Grijs en groen kan inderdaad heel goed worden gecombineerd en dit kan zich ontwikkelen tot een post ‘beheer openbare ruimte’. Bedrijven dienen wel over de kennis van beide vakgebieden te beschikken. Maar ik denk dat we af moeten van dat ‘Kan het goedkoper?’ ‘Kan het slimmer?’ zou ik zeggen. Groen mag geen sluitpost zijn. Bomen leveren de meeste natuur per vierkante meter. Ze dragen bij aan het welzijn van mensen. Dit is geen soft verhaal, maar een keihard economisch gegeven. In wijken met lommerrijke lanen en monumentaal groen wil je wonen, daar trek je naar toe.”

Ecologische hoofdstructuur

Eén van de bezuinigingsmaatregelen van het huidige kabinet is het stoppen met de aanleg van de verbindingen in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Is dit een verantwoorde bezuinigingsmaatregel? Zijn alle gedane investeringen nu verdwenen in een bodemloze put?

“Laten we nagaan of door meer samenwerking van bijvoorbeeld Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Landschappen er meer voordeel te behalen valt. Laten we liever eerst nu enkele heel grote EHS-projecten realiseren, in plaats van de energie te steken in ‘overall een snippertje’, met alle frustraties van dien. Je moet je afvragen of de vreugde wel altijd zit in eigendom. Zit dat niet eerder in gebruik en exploitatie?”

Boomgericht ontwerpen

“Geef bomen de ruimte zodat ze zich goed kunnen ontwikkelen. Voorbeelden van boomgericht ontwerpen staan natuurlijk in de Bomenplanner. Wat helpt is 3D (driedimensionaal, red.). Op een traditionele bouwtekening zijn forse bomen weergegeven als een klein rondje of een stip. In 3D wordt duidelijk hoe groot de boom in werkelijkheid is. De meeste bomen sneuvelen nu nog op de tekentafel.”

Vroeger hadden we herkenningbomen, zoals een boom op een plein, of etagelinden. Dat waren ontmoetingsplekken. Zou zo'n boom op een plein of binnentuin een vast gegeven moeten zijn bij het ontwerpen van een bouwplan in nieuwe wijken of bij herstructurering?

“Zeer mee eens, maar we moeten niet met symbolen volstaan. Als er hier en daar huizen worden opgegruimd, kunnen daar ook kleine groene bossen komen. En ja: laten we pleinen niet versieren met beton, maar met bomen. Een mooi recent voorbeeld is de Koemarkt in Purmerend.”

Verhouding tussen bouw- en groenkosten

Vroeger had je de BKR, Beeldende Kunstenaars Regeling. Een percentage van de bouwkosten omzetten in kunstaankoop. Wat vindt u van een BGR, Bomen Groen Regeling? Een percentage van de bouwkosten omzetten in groen.

“We moeten anders gaan denken en anders ontwerpen”, is Brinkmans visie hierop.

Groene daken

De hangende tuinen van Babylon is een van de zeven wereldwonderen. Met de huidige technieken is het maken van groene daken geen probleem. Zou dit bij nieuwbouw veel meer gestimuleerd moeten worden?

“De bouw is volop bezig met groene daken en dito gevels: de bouw kleurt groen. In de jaren tachtig van de vorige eeuw werd nog een beetje lacherig gedaan over de eerste grasdaken, maar intussen heeft elk zichzelf respecterend gebouw een vegetatiedak, het BouwHuis in Zoetermeer ook! Groene daken en gevels zijn duurzame business geworden.”

Zou het ook gesubsidieerd moeten worden, net als energiezuinig bouwen?

“Subsidie is mooi meegenomen, maar misschien wel belangrijker is of bouwers de ruimte krijgen om bij renovatie van daken groen aan te brengen. Als je bij aanbesteding alleen de goedkoopste de opdracht geeft schiet het niet op.” ❖

Congresverslag downloaden

Het verslag van het congres **Bouwstenen gemeentelijk groenbeleid** dat op 2 december in Hogeschool Van Hall Larenstein plaatsvond kunt u van de Bomenstichting-website downloaden. Het is getiteld **Eén boom maakt een heel plein** en geeft een weerslag van de uitspraken van de zeven inleiders. Dit waren bij de drie verschillende thema's: **Gemeentelijk groenbeleid:** Roel den Dikken (gemeente Eindhoven), Henk Kuijpers (gemeente Apeldoorn); **Burgerinitiatieven:** Hans Jacobse (docent Van Hall Larenstein), Frank van Bussel (directeur Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij), Ria Zijlstra (wethouder gemeente Uithoorn); **Bouwen en bomen:** Elco Brinkman (voorzitter Bouwend Nederland), Kees Jan de Vet (lid directieraad Vereniging Nederlandse Gemeenten).

BOOMTOTAALZORG

VAN JAARVELD / VAN SCHERPENZEEL

Advies

- Boombeleid
- Boombeheer
- Onderzoek & Advies
- Boomveiligheidscontrole
- Begeleiding Groenprojecten
- Bomen Effect Analyse
- Directievoering/toezicht houden
- Taxatie

Uitvoering

- Snoeien
- Planten
- Verplanten
- Groeiplaatsverbetering
- Vellen
- Roöien

De boom als *natuurlijk* organisme waarbij *natuurwetten* gerespecteerd dienen te worden. Wij zijn *idealistisch* maar zeker ook *reëel* denkend.

11

030 – 601 18 80 • info@boomtotaalzorg.nl • www.boomtotaalzorg.nl

'Dat gaat zomaar niet! Deze bomen omzagen!'

'Sorry meneer, wij hebben een kapvergunning'

RUZIE? ZOEK EEN GOEDE MEDIATOR www.nmi-mediation.nl

Nmi
nederlands mediation instituut

“Een foto kan niet spannend genoeg zijn!”

Ter gelegenheid van haar 40-jarig bestaan in 2010 organiseerde de Bomenstichting een fotowedstrijd. In januari 2011 maakte de jury de balans op uit de serie inzendingen, verdeeld over twee categorieën: bewerkte en onbewerkte foto's. Uiteraard bedanken we iedere inzender voor zijn of haar bijdrage en de toelichting erop. Het is mooi te ervaren hoe bomen worden beleefd. De inzendingen leverde een gemêleerd geheel aan foto's op van uiteenlopende kwaliteit, zowel qua compositie als de aard van de opname zelf. Zoals zo vaak bij jureren viel het vellen van het oordeel niet mee. Een algemeen oordeel was dat de foto's

best meer leven hadden mogen bevatten: de aanwezigheid van medegebruikers van de natuur laten zien, waardoor er wat meer spanning gecreëerd zou zijn.

In het volgende nummer van Bomennieuws komt een artikel met allerlei tips over het fotograferen van bomen.

Bewerkte en onbewerkte foto's

Om met de categorie bewerkte foto's te beginnen, er waren te weinig inzendingen, zodat er van enige competitie geen sprake kon zijn. Daarom is besloten in deze categorie geen winnaar aan

Lente Deze boom met de blaffende hondenkop toont zich temidden van een landschap van stenen en bomen in lentetooi met zijn statuur van een monsterlijke kariatide. Of zou hij de wereld kunnen dragen? (Gemaakt in de eerste week van mei 2010 in het Bois de Fontainebleau onder Parijs, Frankrijk)

Zomer Deze Venus van Milo toont in haar bevallige houding, zittend op een rots, haar weelderige ronde vormen. Zij is de waternif in de bloei van haar leven, zij bewaakt het beekje dat bergafwaarts stroomt naar de molen. (Gemaakt iets na midden juni 2010 in de bergen boven Lucca in Noord-Italië)

Herfst In haar sierlijke pose staat zij, die het bevallige lichaam heeft van een danseres, klaar voor de sprong. (Gemaakt in de herfst van 2010 in de buurt van de Hemelse berg in Gelderland)

Zoals u ziet heb ik voor deze serie Bomen in de vier jaargetijden gekozen voor een thema: dat van de antropomorfe figuren en hier bij voorkeur voor de vrouwelijke vormen daarvan. Alleen de monsterboom kan waarschijnlijk zowel vrouw als man zijn.

Winter Zij staat langs de Bosbeek, ook zij waakt over een beek, maar zij, met haar stevige vormen, heeft meer aplomb dan haar zuster, de Italiaanse waternimf. Trots heft zij haar gespreide armen omhoog ten hemel. In het heuvellandschap boven haar borsten heeft Koning Winter op haar bast een perspectivisch sneeuwlandschap gecreëerd. (Gemaakt in december 2010 in het Bosbeekdal boven Renkum, Gelderland)

te wijzen.

De categorie onbewerkt leverde meer inzendingen op. Als winnaar kwam Johanneke van Slooten uit Amsterdam uit de bus. Juryvoorzitter Werry Crone verwoordde haar inzending, met deels foto's uit het buitenland, als volgt: "Een wereldreis zo lijkt het. Wat van ver komt is lekker. Dat blijkt ook nu maar weer. Met een erg mooi verhaal. Er is ook goed gekeken naar wat werkelijk apart, fascinerend is aan de betreffende bomen. Daar is dan ook de nadruk op gelegd bij het fotograferen. Fraai gedaan. Ook de 'hulp' van de weeromstandigheden werkt goed."

De tweede plaats is voor Peter Heins. Hij leverde levendige foto's met spannende lichtelementen: zon! Duidelijk keuze van standpunt. Kern gezocht van wat aanspreekt waardoor wisseling van nadruk op voorgrond, dan wel achtergrond, spanning biedt.

Van harte gefeliciteerd!

De foto's van Johanneke zijn zowel op deze bladzijde te zien als op de website van de Bomenstichting. De platen van Peter Heins kunt u alleen op de website bekijken.

Jury

De inzendingen werden beoordeeld door Werry Crone (voorzitter jury), o.a. fotograaf voor het dagblad Trouw, Henkjan Kievit, voorzitter van de International Federation of Wildlife Photographers en regiodirecteur Zuid van Staatsbosbeheer en Frank Naber, directeur Bomenstichting. ❖

OPROEP INZENDEN FOTO'S

De redactie is benieuwd hoe anderen bomen beleven en die indrukken vastleggen op de gevoelige plaat. Heeft u een foto gemaakt waar u helemaal enthousiast over bent, stuur die ons toe en misschien ziet u hem terug in Bomennieuws. Een digitale afbeelding kunt u in hoge resolutie (min. 300 dpi) zenden naar info@bomenstichting.nl o.v.v. oproep foto's Bomennieuws 2011, naam van de boom, locatie en de datum van de opname.

Arie Luken (gemeente Alkmaar) en rechts Ad Jansen (contactpersoon Bomenstichting).

“Jullie moeten echt komen kijken, dit is heel bijzonder”, zo meldt de 85-jarige heer Ad Jansen op een ochtend telefonisch. Wanneer een plaatselijke bekendheid (en trouwe donateur) zoals hij dat zegt, moet er wel iets aan de hand zijn. Op een zonnige dag eind januari bekijken we zijn vondst, een volledig achter historische panden verscholen oude boom in de binnenstad. De boom is opgenomen in het Landelijk Register Monumentale Bomen.

Om de boom te zien moeten we in de Langestraat bij Sport Center Alkmaar zijn. Tussen rekken felgekleurde sportkleding doemt een stevige stam op. Onmiskenbaar die van een Taxus, de venijnboom. Begin 21e eeuw is de boom ombouwd door de uitbreiding van de winkel maar gehandhaafd vanwege de monumentale waarde. Door glazen panelen van grond tot plafond is de boom rondom prima waar te nemen.

Vrijwilligers

Vanzelfsprekend is deze taxus één van Alkmaars monumentale bomen. De gemeente heeft goed inzicht in haar eigen monumentale en waardevolle bomen, maar wil ook graag weten waar op particuliere locaties bijzondere bomen staan. Om daar inzicht in te krijgen heeft de gemeente lokale organisaties en personen (waaronder de heer Jansen) uitgenodigd in onderling overleg te bepalen welke bomen in aanmerking komen voor de door college en raad vast te stellen

Actie(f)

De Bomenstichting adviseert en begeleidt gemeenten onder andere in de ontwikkeling van hun bomenbeleid. In Alkmaar werd de afgelopen maanden gewerkt aan een inventarisatie van het bestand van monumentale bomen. Dat gebeurde in eendrachtige samenwerking tussen de gemeente, de Bomenstichting en lokale vertegenwoordigers van natuur en milieugroepen. Vanuit de Bomenstichting zijn Edwin Koot en Ruud Steggerda bij dit project betrokken. Zij geven inzage in het proces en de rol van de Bomenstichting daarin. Tijdens de donateursexcursie (zie bijlage bij dit nummer) op zaterdag 14 mei krijgt u inzage in de resultaten.

Lijst Waardevolle Bomen. Dat zou via een gezamenlijke inventarisatie moeten gebeuren. Om dit proces soepel en deskundig te laten verlopen heeft de gemeente tevens de hulp ingeroepen van de Bomenstichting. Deze heeft immers veel ervaring met dergelijke inventarisaties en het werken met vrijwilligers. Belangrijk is bijvoorbeeld dat alle betrokkenen vooraf precies weten wat het doel is van de Lijst, wat de criteria voor opname zijn, waar men op moet letten en welke gegevens genoteerd moeten worden. De gemeente moet op haar beurt nagaan

hoe en waar zij de gegevens vast wil leggen: bijvoorbeeld in een aparte lijst, in het boombeheersysteem of als onderdeel van de gemeentelijke plankaarten.

Boomverkiezing valt in goede aarde

De Bomenstichting is het helemaal eens met de gemeente dat er voldoende draagvlak moet komen onder de Alkmaarse bevolking voor de Lijst Waardevolle Bomen. Ons voorstel om een boomverkiezing te organiseren valt daarom in goede aarde. Tot nu toe onbekende groene parels kunnen hiermee in beeld komen. Een

in Alkmaar

dergelijke verkiezing geeft ook inzicht in welke bomen mensen mooi vinden en waarom. Zo wordt over de kastanjeboom van kinderboerderij 'De Rekerhout' gezegd: "Oogstrelend is deze boom. Ieder jaar bloeit ze uitbundig in het voorjaar. In de zomer geeft ze bescherming aan mens en dier tegen de felle zon, terwijl ze ons in de herfst vele kastanjes geeft. In de winter tenslotte toont ze haar kroon in vol vertrouwen op een nieuw leven. Deze kastanjeboom is een ware inspiratiebron; zij heeft de x-factor."

Deze boom eindigt op de tweede plek. De grote oude kastanje op de speeltuin Koedijk komt uiteindelijk als winnaar uit de bus. Dit is de boom die in Alkmaar dé X-factor heeft.

Samenhangende lijst

Als coördinator beoordeelt de Bomenstichting na de eerste inventarisatieronde of er nog 'witte vlekken' op de kaart zijn. Die locaties schouwt een medewerker van de Bomenstichting dan zelf ter plaatse. Voorts evalueren wij (in

overleg met alle betrokkenen) of de aangedragen bomen en boomstructuren een representatieve weergave vormen van de meest bijzondere bomen van Alkmaar. Maar daar houdt onze betrokkenheid niet op. Het inventariseren is immers geen op zichzelf staande activiteit. De gemeente Alkmaar wil deze bomen niet alleen beter in beeld hebben, maar er ook voor zorgen dat ze voor de toekomst behouden blijven. Ook daar denken we met de gemeente mee. Wij geven bijvoorbeeld ook aan op welke wijze de Lijst actueel gehouden kan worden.

Uiteraard moet het hebben van een Lijst de gemeente geen meerwerk opleveren. Meer inspanning voor waardevolle bomen gaat logischerwijs gepaard met minder regels voor andere (particuliere) bomen. Ook daarover adviseert de Bomenstichting de gemeente zodat deze een goede maar vereenvoudigde kapverordening kan opstellen.

De gemeente Alkmaar kan met al deze activiteiten met recht trots zijn en blijven op haar bijzondere bomenbestand. ❖

De Bomenstichting kreeg van de gemeente Alkmaar het verzoek haar expertise in te zetten om te komen tot een gedegen overzicht van bijzondere bomen. De werkzaamheden waren globaal als volgt:

- in beeld brengen van de meest bijzondere bomen in de gemeente; coördinatie van de inventarisatie samen met vrijwilligers en her en der aanvullende inventarisaties verrichten;
- het publiek erbij betrekken door het uitvoeren van een boomverkiezing (Welke boom heeft de X-factor?);
- als klankbord fungeren voor de ontwikkeling van een vereenvoudigde kapverordening.

Sluit de situatie in Alkmaar aan bij die in uw gemeente? De Bomenstichting is u graag van dienst. Neem contact op met *Edwin Koot* of *Ruud Steggerda* voor een oriënterend gesprek. 030-2303510 (9-12.30 uur) of ekoot@bomenstichting.nl / rsteggerda@bomenstichting.nl

Deze bezienswaardige monumentale taxus in de winkel is eind negentiende eeuw geplant en heeft een stamomtrek van ca. 2 meter.

Treurbeuk domineert begraafplaats Heinkenszand

Het is even zoeken naar een van de dikste treurbeuken van ons land. Maar de speurtocht wordt beloond. Met ongeveer anderhalve eeuw oud en een stamomtrek van 540 centimeter is hij een indrukwekkende verschijning. De boom staat op de begraafplaats, een beetje verborgen achter de Sint-Blasiuskerk in het Zeeuwse dorp Heinkenszand.

De rooms-katholieke Blasiuskerk bevindt zich wat achteraf aan het eind van de Kerkdreef, een zijstraatje van de hoofdweg, de Dorpstraat. Het kerkgebouw kwam in 1864 tot stand op de plaats waar voorheen het uit de zeventiende eeuw daterende landhuis Barbestein stond. De kerk werd op de symmetrie-as van de voormalige tuin gebouwd. Door de totaal andere bestemming is van de oorspronkelijke tuinaanleg niet veel meer over. Alleen de ronde vijver en de gracht rond de begraafplaats herinneren er nog aan en ook de toegangspoort aan de Dorpstraat. Deze is van ongeveer 1650.

Loop linksom om de kerk en de beuk valt direct op. De boom staat midden tussen de graven met een kroon die breder is dan hoog. Dat duidt er op dat hij zijn hele leven vrij heeft gestaan en zich zonder concurrentie in de breedte kon ontwikkelen. Het verklaart ook de geringe hoogte van maar 13 meter. Dat het kerkbestuur in zijn nopjes is met de aanwezigheid van de treurbeuk valt op te maken uit het feit dat men op het informatiebord heeft vermeld dat we te maken hebben met de dikste treurbeuk van het land. Laten we het maar houden op één van de dikste, want het blijft stuivertje wisselen om de eer met een paar andere exemplaren, waaronder die in Rosmalen.

Wat ouderdomsverschijnselen

De graven zijn tot bijna tegen de beukenstam aan gesitueerd. Vroeger was het de gewoonte dat de belangrijkste personen van de gemeente zo dicht mogelijk bij de boom een plek kregen. De meterslange takken hangen al jaren als een grote paraplu over tientallen graven heen.

De beuk ziet er op het eerste gezicht kerngezond uit. Het valt nauwelijks op dat de knikpunten van de bovenste takken het wat moeilijk hebben. Deze worden volop aan het zonlicht blootgesteld waardoor stukken bast zijn afgestorven. Normaal wapent een beuk zich met blad tegen overmatige opwarming van het hout. Er valt niet veel aan te herstellen en hopelijk houdt hij het nog een tijdje vol.

Majestueuze kastanjes bekijken

Na een bezoek aan de treurbeuk is het aan te raden nog even langs de Dorpskerk aan de Dorpstraat te gaan, op een goede honderd meter afstand van de Kerkdreef. Twee reusachtig uitgegroeide witte paardenkastanjes flankeren de toegang en onttrekken het gebouw, een zogenaamde Waterstaatskerk, nagenoeg aan het zicht.

De protestantse kerk is in 1843 gebouwd en we kunnen aannemen dat bij het gereedkomen de twee bomen zijn geplant. De kronen begonnen steeds meer tegen de kerk te groeien en daarom heeft er in 2010 een snoeibeurt plaatsgevonden. ❖

MEER VERHALEN OVER BOMEN?

Het verhaal van deze treurbeuk en vele anderen vindt u in het boek 'Bijzondere bomen in Nederland, 250 verhalen', van de Bomenstichting.

Voor meer informatie en bestellen zie blz. 27 of www.bomenstichting.nl

Gegevens

Treurbeuk

Fagus sylvatica 'Pendula'

Locatie Kerkdreef 6, Heinkenszand

Gemeente Borssele

Omtrek 540 centimeter

Hoogte 13 meter

Leeftijd ca. 150 jaar

Bijzonderheden een van de dikste treurbeuken van het land

Fotografie: Clara Visser

den_haag.bomenstichting.nl

Monumentale kastanjes langs Haagse Koninginnegracht gered!

De Koninginnegracht in Den Haag is aangewezen als rijksbeschermde stadsgezicht en met recht het visitekaartje van de stad als je van die zijde binnenkomt. De Koninginnegracht sluit enerzijds aan op de Koekamp en het Malieveld, anderzijds op de Scheveningse Bosjes. De gracht wordt aan beide zijden geflankeerd door rijen bomen, waaronder vijftiengint vitale monumentale kastanjes (*Aesculus hippocastanum* 'Baumannii'). Hun kiemjaar is 1930, ze zijn daar direct na de oorlog geplant. De monumentale bomen zijn aangepast aan hun standplaats: aan de grachtzijde hangen zware takken dicht boven het water, aan de tramzijde worden de takken frequent opgesnoeid om de tram niet te belemmeren. Eind 2010 ontstond de nodige commotie omdat er plannen waren de bomen te kappen zodat er ruimte kwam voor herziening van het aangrenzende tramtracé. Na intensieve lobby en inspraak van Clara Visser, contactpersoon van de Bomenstichting, werd begin februari bekend dat de bomen behouden blijven.

Toen de gemeente Den Haag met het plan kwam om een tram-tunnel te bouwen onder de Koninginnegracht ontstond er grote ongerustheid omdat dit plan zou leiden tot aantasting van het beschermde stadsgezicht en het permanent verwijderen van de 111 (monumentale) bomen. De gemeenteraad verzocht Peter Smit, wethouder Verkeer en Vervoer, samen met belanghebbenden een toekomstvaste oplossing te bedenken. Hij riep een Klankbordgroep in het leven. Deze kwam tot de conclusie dat een maaiveldvariant voor de tram een betere oplossing was dan een tunnel om de gewenste capaciteitsgroei van het openbaar vervoer mogelijk te maken.

De contactpersonen en vrijwilligers van de Bomenstichting verzetten bergen werk. Zij maken zich sterk voor het behoud van bedreigde bomen, organiseren educatieve boomwandelingen of zorgen ervoor dat boomkwesties op de lokale politieke agenda komen. Ze zijn van onschatbare waarde voor het bereiken van ons doel en voor onze organisatie. Hieronder een bloemlezing van enkele succesvolle activiteiten. Meer successen vindt u op onze website.

bomenstichting.nl

Behoud kost zes miljoen

Het behoud van de kastanjes door een zgn. bomenviaduct werd samen met het herstel van de kademuuren becijferd op € 6 miljoen. Smit vroeg voor dit grote bedrag de gemeenteraad om besluitvorming. En u raadt het al: een meerderheid van de gemeenteraad vond dat te duur en het conceptraadsvoorstel luidde dan ook om alle 111 bomen te rooien, inclusief de kastanjes. De wethouder beloofde nieuwe bomen te planten maar de beschikbare wortelruimte zou zo drastisch kleiner worden dat het monumentale karakter van de bomen en de Koninginnegracht voor altijd zouden verdwijnen.

Clara Visser heeft als contactpersoon van de Bomenstichting alles in het werk gesteld om met anderen alternatieve mogelijkheden te bedenken. Ze heeft de fracties van de gemeenteraad diverse brieven geschreven en bij beraadslagingen in de gemeenteraad ingesproken. Bewoners hebben metingen verricht, tekeningen gemaakt, voorstellen gedaan. De Haagse Stadspartij heeft Boomconsulent Annemiek van Loon om onafhankelijk advies gevraagd. De Klankbordgroep kwam opnieuw bijeen. Het was voor ieder een (in)spannend proces.

Parkeerplaatsen maken plaats voor tramrails

Het cruciale moment kwam toen duidelijk werd dat de procedures bij de kapvergunningen zoveel tijd zouden kosten, dat niet aan de tijdstermijnen voor de subsidie van het rijk zou kunnen worden voldaan. Wethouder Smit koos daarom voor de variant van de bewoners om de trambaan meer richting gevels aan te leggen ten koste van 78 parkeerplaatsen. Dat is voor een wethouder Verkeer een moedige oplossing, die een groot compliment verdient. Hij heeft laten zien dat hij het hart op de goede plaats heeft.

BOMENNOTA

Monumentale bomen in Den Haag genieten een zeer hoge bescherming vanwege de Haagse Bomennota. Allerlei plannen in de directe omgeving van dergelijke bomen dienen gericht te zijn

op duurzaam voortbestaan de bomen en zonodig aangepast te worden. Op grond van de APV is een ontheffing nodig, die pas kan worden verleend nadat de Adviesraad Monumentale Bomen

om advies is gevraagd. Namens de Bomenstichting is Clara Visser voorzitter van deze Adviesraad, die het college van B&W gevraagd en ongevraagd adviseert.

Geen bebouwing in de kroonprojectie

Hoop voor een monumentale beuk en een moeraseik aan de Van Voorst tot Voorststraat te Vught. Deze bomen dreigden eerst te moeten sneuvelen voor een bouwplan.

Contactpersonen Frank Donders en Helmus Boons hebben verschillende keren gepleit voor inpassing van deze bomen. "Door telkens weer concessies te doen verdwijnen de laatste monumentale bomen sluipenderwijs uit onze leefomgeving. Dat is erg jammer. De bomen bepalen de sfeer en het aanzien van dorp en stad. Door deze laatste groene parels de bescherming te bieden die ze verdienen kan dit proces worden gestopt."

Helmus Boons heeft ingesproken in de raadscommissie Ruimte van de gemeente. Dit leidde tot het indienen van enkele moties in de raad. In het weekend voorafgaand aan de behandeling in de raadsvergadering heeft hij alle fracties met een e-mail nog eens gewezen op het belang van het behoud van deze bomen. Alle inspanningen hadden succes. Na vele uren debatteren werd er een motie aangenomen. Daarin krijgt het college de opdracht een uiterste inspanning te leveren om de huidige bomen te behouden, met nadruk op de moeraseik en groene beuk. De bewonerscommissie was zeer content met het bereikte resultaat en benadrukte het succes met een persbericht.

Nu is het zaak dat het plan zodanig wordt aangepast dat alle monumentale bomen duurzaam kunnen worden behouden. Dat geldt dus ook voor een aantal prachtige platanen op deze locatie. Voor de beuk betekent het geen bebouwing binnen de kroonprojectie. Onze contactpersonen houden het proces uiteraard nauwlettend in de gaten.

Moeraseik (links) naast het Versterplein tegenover het NS-station. In de Tweede Wereldoorlog was het plein verzamelpplaats voor gevangenen die van hier naar Kamp Vught liepen.

Fotografie: Piet van der Eijk

Platanen beknot

In de plaats Den Hoorn staan 18 platanen aan het Oranje Nassaplein op de nominatie om gekapt te worden. Bewoners uit diverse kernen hebben hun woede of teleurstelling reeds in de media geuit over het kappen van allerlei bomen om welke redenen dan ook. Overal in de gemeente moeten bomen het onderspit delven. Bewoners protesteerden bij de gemeente, maar vonden geen gehoor. Daarop werd de hulp ingeschakeld van de Bomenstichting. Samen met bewoners tekent onze contactpersoon bezwaar aan tegen de kap van deze beeldbepalende platanen. "Den Hoorn heeft al zo weinig groen. Als je deze bomen weghaalt, is er weer een mooi stukje Midden-Delfland verdwenen." Een kleine twintig jaar geleden waren de platanen aan het Oranje Nassaplein ook al onderwerp van discussie. Een aantal bewoners had toen bezwaar gemaakt tegen de bomen omdat ze teveel licht in de huizen zouden wegnemen. De gemeente oordeelde echter dat de waarde van de platanen voor het straatbeeld zeer hoog was. Daarom is er toen voor gekozen om slechts vier platanen te kappen en de overige exemplaren te kandelabereren. Dat wil zeggen dat de bomen teruggesnoeid werden tot enkele dikke zijtakken. Iedereen was tevreden met die oplossing. De bomen bleven staan, maar de lichtinval in de huizen werd gegarandeerd door het jaarlijks terugsnoeien tot de knotvorm van de platanen.

Nu zouden de wortels van de platanen in Den Hoorn de verharding opeens opdrukken en de snoeikosten te hoog zijn. Vreemd, want kandelabereren voorkomt in de meeste gevallen juist het opdrukken van bestrating. En aan de snoeikosten kan makkelijk iets worden gedaan door bijvoorbeeld niet jaarlijks maar eens in de drie jaar te gaan snoeien. De bomen zijn naar onze mening niet te groot. Ze zijn gezond en kunnen hun beeldbepalende functie op deze plek nog jarenlang zonder problemen vervullen. Wij zijn benieuwd of de gemeente gevoelig is voor deze argumenten. ❖

Fotografie: Hans van Assen

Postzegelboom voor Paleis Noordeinde

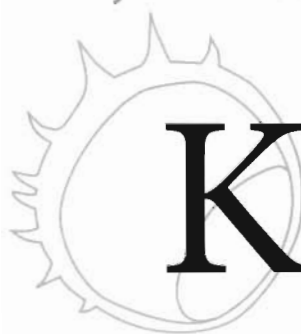

Sofialaan bij Plein 1813 met kandelaarvormige paardenkastanjes

Lange Voorhout

Een ommetje door het lommerrijke centrum van Den Haag

Kuieren langs

Met buslijn 4 naar het centrum, heen en weer geslingerd worden over het indrukwekkende Plein 1813 met een kolossaal monument als middelpunt en omzoomd met rijen bomen; daarachter statige ambassadegebouwen verscholen tussen het groen. Dat is een beeld dat ik mij herinner van de eerste twee decennia van mijn leven in Den Haag. De stad die ik daarna verliet om er als bewoner niet meer terug te keren.

Deze Haagse wandeling is een mooi vertrekpunt voor een serie in Bomennieuws over het beleven van bomen aan de hand van beschikbare wandel- of fietsroutes. In dit geval aan de hand van 'Wandelen langs levende monumenten in Den Haag', een beknopte, zeer overzichtelijke en informatieve routebeschrijving. Het doet er niet toe waar je aanhaakt op het ongeveer vijf kilometer lange rondje langs grofweg de 'hotspots' Paleis Noordeinde, Lange Voorhout, Malieveld en het eerder genoemde Plein 1813. Voor het gemak kies ik het Centraal Station. Op nog geen honderd meter afstand sta je al snel oog in oog met de eerste levende monumenten, de prachtige vrij uitgegroeide linde in het grasveld aan de zuidkant van de Koningstunnel en even verderop de roemruchte paardenkastanje van de Koekamp. Deze kastanje had bijna het loodje gelegd om de aanleg van de tunnel mogelijk te maken. Mede dankzij de inspanning van de lokale vertegen-

woordiger van de Bomenstichting is deze boom behouden door hem te verplanten. Dat was in 1997. Deze actie heeft de kiem gelegd voor de later opgerichte Adviesraad Monumentale Bomen. Een zeer actieve en betrokken groep die gevraagd en ongevraagd het bomenbeleid van de gemeente becommentarieert.

Mei is de mooiste tijd

De paardenkastanje aan de rand van de Koekamp zet de toon voor de rest van wandeling. Het kastanjegehalte is hoog op het traject. En wat is er mooier aan kastanjes dan wanneer ze in bloei staan met witte of rode kaarsen te midden van fris, ongeschonden blad. Om dat te kunnen beleven is een zonnige dag in mei de beste tijd.

Over de Houtweg en Hooigracht, met een mengeling van oude en nieuwe huizen en kantoren, kom je via een steegje rechts naast de voormalige R.K. Huis-houdschool bij de Bosjes van Repelaer. Ze

zijn een relict van het zeventiende-eeuwse landgoed Rosendoorn en vernoemd naar de familie die er halverwege de negentiende eeuw woonde. Ik wist van het bestaan niet af. Ook niet van het even verderop gelegen Javabosje, met middenin een paar prachtige breed uitgegroeide Hollandse iepen.

Een moment voor Panorama Mesdag

Den Haag was een iepenstad tot de eerste golf van iepenziekte begin vorige eeuw uitbrak. Iepen flankerden ook het monument op Plein 1813, het volgende bijzondere punt op de route. Het monument werd in 1860 opgericht als nationaal gedenkteken voor de stichting van ons koninkrijk in 1813.

In 1937 werden de laatste iepen, die nog niet door de ziekte waren geveld, gekapt. Het Plein en de aangrenzende Sophialaan werden beplant met halfwas paardenkastanjes. Het betreft de *Aesculus hippocastanum* 'Baumannii', een steriele kloon van de gewone paardenkastanje. Het zijn prachtige zwaarvertakte bomen. Vooral in de bladloze periode is de kenmerkende kandelaarachtige groeivorm van deze variëteit te zien.

Het Plein verlaat ik via de Sophialaan en kom in de Zeestraat, waar onder andere het museum Panorama Mesdag is geves-

Voor de Zwitserse ambassade op het Lange Voorhout

Solitaire linde tegenover het Centraal Station/de Koekamp

Halsbandparkieten komen in grote getale voor in de grote steden in het westen van het land. De vogels zijn ooit uit tropisch Afrika en Zuid-Azië geïmporteerd.

Gevelversiering boven de entree van Celeste Parfums in de Frederikstraat

kastanjes

tigd. Mijn advies is om een hele dag te reserveren voor deze wandeling, zodat er gelegenheid is om ook wat culturele uitstapjes te maken. Het panorama is er een van. Mesdag schilderde het wereldberoemde 120 meter lange en 14 meter hoge doek in 1880. Met een trap klim je naar een plateau en dan sta je midden in het cirkelvormige schilderij. Het biedt uitzicht over Scheveningen en Den Haag van die tijd, de duinen en de zee. Het licht is fantastisch. Je moet het een keer gezien hebben.

Dé postzegelboom

Het volgende doel is de paleistuin, achter het aangrenzende Paleis Noordeinde. De routebeschrijving geeft allerlei wetenswaardigheden over deze tuin. Daarna moet er omgelopen worden naar de voorzijde van het paleis, want daar staat een paardenkastanje met een bankje er omheen. Gek genoeg is deze circa honderdvijftigjarige boom de bekendste boom van de stad. Hij gaat door het leven als de postzegelboom. Die naam dankt hij aan het feit dat er vrijwel wekelijks postzegels onder zijn kroon werden verhandeld. Het zal duidelijk zijn dat met de komst van het digitale mailverkeer die activiteiten beduidend minder zijn geworden. De Postzegelboom, enkele lin-

den en op afstand een fraaie rode beuk omlijsten het monument voor koningin Wilhelmina. Haar karakteristieke houding is in brons vereeuwigd door Charlotte van Pallandt.

In de buurt wemelt het van de winkels. Aan aardige restaurantjes ontbreekt het eveneens niet, zodat ook de inwendige mens aan zijn trekken kan komen. Ik laat het mij smaken en maak mij op voor het slot van de wandeltocht: het Lange Voorhout en de Lange Vijverberg. Het Lange Voorhout bestaat op een enkele boom na uit lindes. Van de eerste aanplant in 1536 zijn geen bomen meer over, maar het monumentale karakter, met op het breedste deel zes rijen bomen, is volop aanwezig. Als je het autoverkeer wegdenkt en vervangt door paardenhoeven, dan kun je je voorstellen hoe het daar eeuwen geleden is geweest.

Weer terug in de werkelijkheid steek ik het Toernooiveld over en wandel langs de oever van de Lange Vijverberg onder opnieuw paardenkastanjes. Voordat ik terugloop naar het beginpunt werp ik nog snel een blik op het torentje van de minister-president aan de overkant. De dienstauto staat voor de deur. Zou Rutte zich als Hagenaar bewust zijn van al dit historische groen onder handbereik? ❖

Waardering van deze route *****

In deze serie komen kriskras in het land bomenwandel- of fietsroutes aan bod. In het algemeen zijn ze vervaardigd door bewoners, lokale boombeschermingsgroepen, of gemeenten. De routes geven inzage in de historie van bomen en andere wetenswaardigheden onderweg.

'Wandelen langs levende monumenten in Den Haag' is gratis te downloaden van de website van de gemeente Den Haag. De route is te vinden onder het hoofdstuk 'monumentale bomen'.

DIGITALE NIEUWSBRIEF ONTVANGEN?

Heeft u in februari geen digitale nieuwsbrief ontvangen van de Bomenstichting dan is uw (juiste) e-mailadres niet bekend bij het secretariaat. De Bomenstichting stuurt minimaal vier nieuwsbrieven per jaar. Graag uw mailadres doorgeven aan info@bomenstichting.nl of rechtstreeks via onze website bomenstichting.nl, zodat u de mei-editie wel ontvangt. De nieuwsbrief van februari en eerdere edities kunt u nalezen op onze website.

gen van boomliefhebbers. Vandaar ook de oproep op blz. 27 om iemand uit uw omgeving als donateur van de stichting op te geven.

Hoewel voor Roelof Balk bomen niet direct zijn werkterrein zijn, heeft hij in een vorige functie als directeur van het Nationaal Groenfonds veel met groen en natuur te maken gehad.

Met al twintig jaar ervaring in de financiering van publiek-private investeringen heeft hij zich in 2010 gevestigd als onafhankelijk adviseur om kennis en ervaring te delen. Hij werkt onder andere als directeur van de Werkmaatschappij Markermeer-IJmeer en sinds januari als onbezoldigd bestuurslid van de Bomenstichting. "Bomen verbinden de mensen met de natuur, ook daar waar natuur soms ver te zoeken is. Een stad zonder bomen kan ik mij bijvoorbeeld nauwelijks voorstellen. Mijn financiële kennis zet ik graag in voor deze club, zeker nu bezuinigingen een groot probleem vormen".

hierin nemen, maar willen wel de volle aandacht voor de (economische) betekenis van substantieel groen.

Een poster, brochure en nieuwsbrieven zijn hierbij hulpmiddelen.

Een aantal gemeenten handelt hier al naar. Hulde! Andere gemeenten moeten nog worden overtuigd. Wij verwachten dat onze campagne leidt tot besluitvorming om de kwaliteit van de groenstructuren te verbeteren.

Het is nog niet duidelijk of de campagne voor of na het verschijnen van Bomennieuws start.

Europees jaar van het vrijwilligerswerk 2011

Bomenstichting zet in op haar vrijwilligers

De Europese Unie heeft 2011 uitgeroepen tot het jaar van het vrijwilligerswerk. Dit thema is koren op de molen van de Bomenstichting. Het wordt met beide handen aangegrepen om de actieve groep vrijwilligers verder te bekwamen in hun taken door het aanbieden van scholing. Daarnaast willen we in 2011 fors uitbreiden in het aantal van deze vrijwilligers, die als lokale contactpersonen van de Bomenstichting opereren.

Er staan in 2011 twee cursusmodules op het programma, die elk op drie locaties worden aangeboden:

- Bomen en wet / inzicht in lokaal bestuur (half maart - eind april)
- Bomen en bouwen (november - half december)

Eind 2010 is de module Bomenkennis al aangeboden. In achtereenvolgens Zwolle, Gouda en Eindhoven kregen de deelnemers een dag les over boombiologie, boommechanica en aspecten van boomverzorging. We willen met deze cursus in drie modules de contactpersonen ondersteunen bij hun activiteiten. In circa honderd gemeenten is de Bomenstichting vertegenwoordigd met een contactpersoon. We streven naar uitbreiding van deze groep. Kijk op www.bomenstichting.nl voor de laatste informatie en het profiel van een contactpersoon.

Roelof Balk nieuwe penningmeester Bomenstichting

Per 1 januari hebben we Roelof Balk verwelkomd als penningmeester van de Bomenstichting. Hij volgt Erik Esseling op die deze functie zeven jaar bekleedde. We zijn Erik veel dank verschuldigd voor al zijn inzet. In zijn afscheidswoord onderstreepte Erik de bijzondere en vooral ook leerzame tijd die hij heeft gekend als bestuurslid.

Roelof heeft het stokje van Erik overgenomen in een zeer roerige periode. Net als vele andere natuur- en milieuorganisaties ondervindt ook de Bomenstichting de gevolgen van de economische crisis. In toenemende mate is de organisatie afhankelijk van eigen inkomsten en bijdra-

GROEN LOONT

Groen Loont

Onder deze slogan heeft een aantal partijen zich verenigd om een lans te breken voor het besef dat investeren in groen(structuren) zich op vele terreinen positief terugbetaalt. Ecologie, klimaat, volksgezondheid, sociale cohesie, welbevinden.

"Het (stedelijk) groen is geen kostenpost, maar één investering op maatschappelijk en economisch gebied die zichzelf terugverdient."

Plant Publicity Holland (via de Groene Stad), Vereniging Hoveniers en Groenvoorziening, Productschap Tuinbouw, Groenforum Nederland, Entente Florale en Bomenstichting zetten de schouders eronder. We richten ons hierbij primair op de gemeenten. Daar vindt immers de discussie plaats over waar de beperkte middelen moeten worden ingezet. Wij respecteren de besluiten die gemeenten

De eik is geveeld
Dick van Hoey Smith overleden

Op 21 december overleed Dick van Hoey Smith op 89-jarige leeftijd. Het is niet alleen een enorm verlies voor zijn familie, maar ook voor de wereld van bomenliefhebbers, in binnen- en buitenland. Zijn gedrevenheid en enorme bomenkennis, met als specialiteit eiken, maakten hem tot een opmerkelijke persoonlijkheid. Internationale onderscheidingen op dendrologisch gebied vielen hem ten deel. Met onze donateurs zijn we meerdere malen te gast geweest in arboretum Trompenburg, zijn levenswerk aan de Honingerdijk in Rotterdam. Voor velen van hen was dat een enorme ontdekking, deze groene oase in de stad. Ook bewaren we goede herinneringen aan onze buitententoonstelling 'Boomfestatie' in Trompenburg. Dick volgde de Bomenstichting op afstand. Kritiek schuwde hij niet, maar hij liet het ook weten als we een bijzondere prestatie hadden verricht. Zat je in het verleden om een foto van boom een verlegen dan kon je rekenen op een postpakketje met een ruime keuze uit zijn duizenden dia's.

Oplossing Puzzel

De oplossing van de anagrammenpuzzel in het winternummer 2010 is 'Winterboompjes'. De 14 bomen zijn, van boven naar onder gelezen in het diagram: WILG, EIK, DEN, NOOT, LINDE, BERK, ABEEL, ES, OLM, IEP, APPEL, PEER, ELS, SPAR. Wij ontvingen 25 goede oplossingen. De drie prijzen (het boek 'De man die bomen plantte') gaan naar Anke Wijnsma in Arnhem, Margriet Janss-Wijffels in Veghel en Margaret Steur in Bilthoven. Hartelijk gefeliciteerd!

column

Bomen en mensen: een eeuwenoude relatie?

Wat mij betreft is dit sinds pakweg een halve eeuw een lat-relatie. Op zondag wandel je langs ze heen, als je toe bent aan een 'feelgoodmoment' lees je in Bomennieuws de wetenswaardigheden van een eeuwenoude knar en zo nu en dan plant je tijdens een feestje een nieuwe om er vervolgens nooit meer naar om te kijken. Warmte komt uit de thermostaatknop, bezemstelen koop je bij de Gamma en bladafval is heel vervelend.

Vroeger was dat anders, je kende de natuur en de natuurlijke processen. Weliswaar uit lijfbehoud maar zo wist je er ook voordeel uit te halen. Met de komst van machines en het geld werd de natuur uitgeschakeld. Moeder aarde werd strakgetrokken, drooggelegd en zonodig geïrrigeerd. Kunstmest maakte alle grond waardevol en voor stedenbouw geldt sinds die halve eeuw hetzelfde. Met opspuiten van zand en nog verder droogleggen kan overal gebouwd en gewoond worden. Bodemgesteldheid doet er niet meer toe, het is de ruimte die telt. Of is er meer?

De steden en de stadsuitbreidingen zijn nu zo grootschalig dat ze wat leefbaarheid, klimaat en schone lucht aangaan, niet meer kunnen teren op de benefits van hun buitengebied. De vermeende efficiency van het ruimtegebruik blijkt dan niet meer zo efficiënt. Geld en techniek worden opnieuw voortvarend ingezet om de *onkantjes* van het grote bouwen, in ieder geval politiek, glad te strijken en te garneren met groen; met gevel- en dakbegroening zijn we gul.

Aan de voorzijde van deze stadsontwikkelingsprocessen mag het niets kosten. Hier wordt geld gemaakt. Het grondbedrijf optimaliseert de gronduitgifte: egaliseert, hoogt op en kapt zodat de stedenbouwer met een schone lei aan de slag kan. Hier wordt het kind met het badwater weggegooid. Niet zozeer om het verlies van de aaibare boom als laatste baken van ongerepte natuur in een rekenende maatschappij. Het is de bodem waar het om gaat! Met het afgraven, ophogen, aanstampen en verharderen van eeuwenoude bodems gooien we de deur naar een, jawel, efficiënte stadsecologie weg.

Bomen vervullen hierbij een sleutelfunctie. Ze verdampen 47.000 liter per jaar (gemiddeld bij een kroon diameter van 10 m) en zijn daarmee het vlieg wiel voor de stadsecologie met de mens als doelsoort. Natuurlijke processen kunnen weer ingeschakeld worden, ook na 50 jaar. Nee, niet in de groene stoffering maar in de basis, de bodem. Weg met het groene behang. Terug naar de oeroude, degelijke (lees 'duurzame') relatie. Al is het maar uit lijfbehoud.

Annemiek van Loon (annemiekvanloon@me.com)

Wat is hout?

Bomen zijn van hout. Het is misschien wel het meest wezenlijke van bomen dat ze groot en stevig zijn en dat komt omdat ze zijn opgebouwd uit een skelet van hout. Wat is hout dan precies, welke functies heeft het, waaruit is het opgebouwd, en welke verschillen zijn er qua hout tussen soorten bomen?

Functies voor de boom

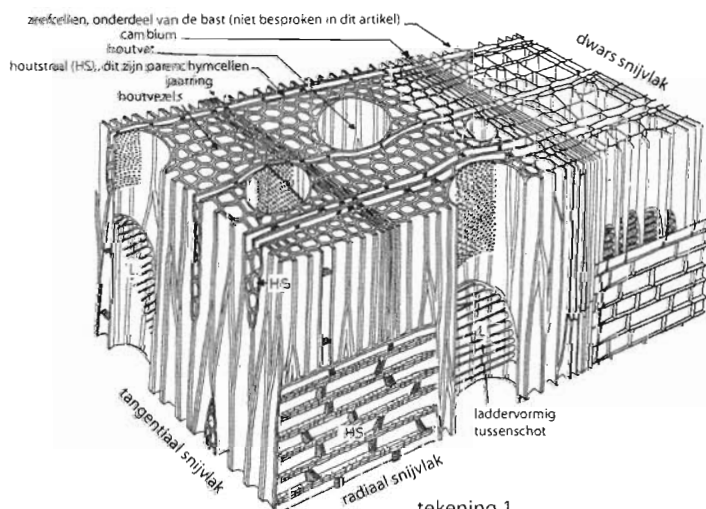
Bomen transporteren water met voedingsstoffen omhoog, van wortel naar kroon, door het buitenste, levende hout. Dat deel van de stam wordt spinhout genoemd. De opslag van reservestoffen, waar de boom continu gebruik van kan maken voor zijn groei, vindt plaats in dit levende hout, in de houtstralen. In de meer naar binnen gelegen jaarringen is geen activiteit meer. Dit hout, kernhout geheten, leeft niet meer maar heeft nog wel een mechanische functie, het geeft de boom steun en stevigheid. Daarnaast kan het dienen als opslag van afvalstoffen. Dat bomen ook prima kunnen functioneren zonder kernhout bewijzen de vele holle bomen. Mechanisch gezien zijn deze bomen natuurlijk wel zwakker dan de exemplaren met kernhout.

binnen de wanden). Het grootste deel van het loofhout bestaat uit vezelcellen. In de dikke celwand van de houtvezels, maar ook in die van de houtvaten wordt de stevigheid van hout opgebouwd. De stoffen die hiervoor verantwoordelijk zijn, zijn cellulose, hemicellulose en lignine.

Parenchymcellen blijven veel langer leven dan de houtvaten en de vezelcellen. Zij kunnen dan ook later opnieuw gaan delen als het nodig is (bijvoorbeeld voor de vorming van wondweefsel). Ze hebben echter nog vele andere functies: opslag van reservevoedsel, sapsgeleiding in de radiale (in de houtstralen) en tangenciale richting. Ze kunnen diverse vormen hebben, maar meestal zijn ze niet zo lang en smal als de andere cellen in het hout. In de celwanden van cel naar cel zijn meestal kleine openingen aanwezig, de stippels.

De houtstralen, die van de buitenkant van de boom naar het hart toe lopen, zijn van parenchym. De houtstralen van loofhout kunnen één cel dik zijn en onzichtbaar voor het blote oog, maar ze kunnen ook tientallen cellen breed en honderden cellen hoog zijn. Dan zijn ze wel met het blote oog zichtbaar, zoals bij eiken. Het geeft het hout de zgn. 'vlammen', een patroon in het hout dat kenmerkend is voor de soort.

Tracheïden zijn langgerekt en steeds aan beide zijden puntig toegespitst. Ze kunnen eventueel bij loofhout voorkomen, maar ze zijn vooral kenmerkend voor naaldhout.

tekening 1.
Doorsnede van een loofboom,
uit 'Die Hölzer Mitteleuropas',
Dietger Grosser

Onderdelen van hout

Hout van loofbomen bestaat uit vaten, vezelcellen, parenchym en eventueel tracheïden (tekening 1). De **houtvaten** (= tracheeën) zijn zeer langgerekte, verstevigde kanaaltjes, opgebouwd uit cellen waaruit de levende celinhoud is verdwenen. De tussenwanden zijn geheel of gedeeltelijk verdwenen, waardoor de sapstroom ongehinderd omhoog kan.

Vezelcellen zijn veel smaller dan de vaten en lopen naar boven en naar onder puntig toe. Ze hebben dikke celwanden en een klein lumen (de open ruimte

Van boom tot hout'. Hier overzichtelijk en kleinschalig in beeld bij de manifestatie 'Vormgevers in Hout', ieder jaar in oktober op het fort bij Vechten bij Bunnik (Utrecht).

Houtvaten

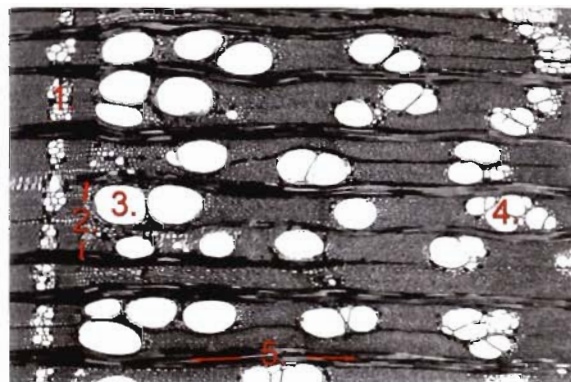
Houtvaten zijn buisjes met een diameter tot 0,2 mm waardoorheen het transport van water met voedingsstoffen plaatsvindt. Houtvaten kunnen meterslang zijn. Bij de rode beuk (*Fagus sylvatica*) zijn lengtes tussen 0,8 en 2 m gemeten, bij de eik (*Quercus robur*) tussen 5 en 18 m. De beuk is een vertegenwoordiger van de zgn. verspreidporige soorten (ook wel diffuusporig genoemd); gedurende het hele groeiseizoen worden hier ongeveer even wijde houtvaten gevormd. De eik is een ringporige soort; dit zijn soorten met zeer wijde voorjaarsvaten. Zulke vaten zijn wijd, maar toch stevig, dankzij de wandverdikkingen, die in vele variaties voorkomen. Later in het seizoen worden de vaten minder wijd en wordt het aandeel van houtvezels groter. Dit maakt dat op dwarsdoorsnede het bekende jaarringpatroon in het hout te zien is. Bij de beuk is het jaarringpatroon vooral herkenbaar door een smalle ring van compacter weefsel die op het laatst van het groeiseizoen is gevormd. Beuken zetten dan relatief veel houtvezels af en enkele kleinere vaten. Bij de eik zijn met een loep en soms zelfs met het blote oog de grote voorjaarsvaten te herkennen. Die liggen in een ring – het hout dat tussen de start van het groeiseizoen en de zomer is gevormd -, vandaar de naam

Transport van water door het hout

Het transport via houtvaten gebeurt tegen de zwaartekracht in. Dit transport is voornamelijk het gevolg van verdamping van water uit de bladeren en van capillaire werking. Uit de celwanden van de bladcellen verdampt water naar de intercellulaire ruimten tussen de cellen. Als de huidmondjes van de bladeren openstaan zal deze waterdamp uit de bladeren weg diffunderen. Vanuit de celwanden kan dan weer water verdampen. Dit water wordt aangevuld vanuit de fijne vertakkingen van de houtvaten. Door de capillaire werking van de houtvaten wordt het water in de houtvaten als een soort 'draad' omhooggetrokken. De capillaire werking is mogelijk doordat de houtvaten nauw zijn. De cohesiekrachten waardoor de watermoleculen bij elkaar blijven en de adhesiekrachten waarmee de watermoleculen aan de wand van het houtvat worden vastgehouden zijn samen groter dan de zwaartekracht.

In de Nationale Wetenschapsquiz van 2003 werd gevraagd waarom bomen niet hoger worden dan 120 meter. De worteldruk zorgt ervoor dat het water omhoog wordt geduwd. Door de capillaire werking van de houtvaten wordt ook water naar boven getrokken. De kracht die overwonnen moet worden is de zwaartekracht. Het is duidelijk dat op een bepaalde hoogte de zwaartekracht het gaat winnen. Het officiële antwoord op de vraag bij de wetenschapsquiz is mogelijk echter niet het hele verhaal: er wordt alleen gesproken van zuigkracht, oftewel de capillaire werking. De worteldruk, die niet wordt genoemd, speelt mogelijk ook nog een rol in het verhaal.

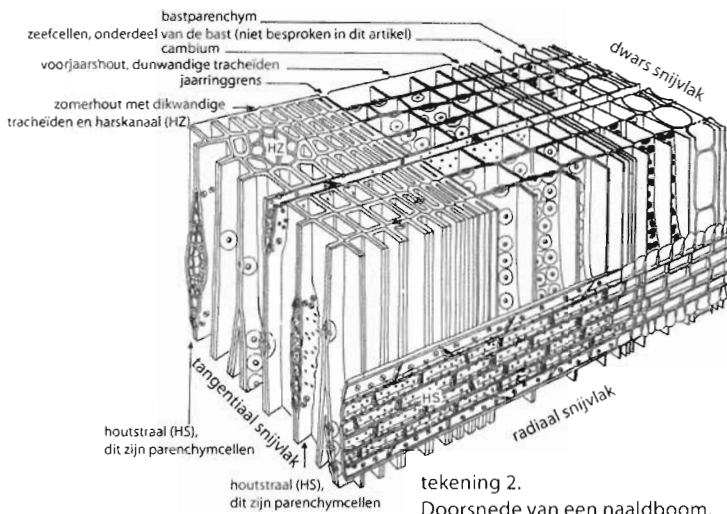
'ringporig'. Ook de iep, tamme kastanje, es, moerbeik, robinia, valse christusdoorn, hemelboom en trompetboom maken ringporig hout.

Dwarscoupe iep, voorbeeld van ringporig hout.

Links is de binnenzijde (meer naar de as van de boom toe), rechts de buitenzijde (meer naar de bast toe)

- 1 laatste bandje van smalle zomervaten in het hout van jaar 1
- 2 jaarringgrens tussen jaar 1 en 2
- 3 wijd houtvat: gevormd in het voorjaar van jaar 2
- 4 smallere houtvaten, gevormd in de zomer; bij iep worden de houtvaten in bandjes afgezet; naarmate het seizoen vordert worden de vaten steeds smaller (vgl. 1)
- 5 houtstraal, parenchymweefsel

tekening 2.
Doorsnede van een naaldboom,
uit 'Die Hölzer Mitteleuropas',
Dietger Grosser

Naaldhout

Het hout van coniferen, waartoe ook de grootste houtleveranciers van ons klimaat behoren, nl. de sparren en dennen, heeft een iets andere samenstelling dan het hout van loofbomen (tekening 2). Coniferen hebben geen echte houtvaten, maar langgestrekte cellen voor het watertransport: de tracheïden. Het zijn puntige cellen, tot enkele mm lang, met een dikke wand. Evenals bij de houtvaten van loofbomen is ook in de tracheïden geen levende celinhoud meer aanwezig. Anders dan bij de houtvaten ontstaat er geen lange doorlopende buis voor watertransport. De sapstroom loopt in coniferen van cel naar cel, via de stippels. In het voorjaar worden ruimere tracheïden gevormd dan in de zomer. De wanddikte van de tracheïden neemt toe van voorjaar naar herfst. Hoewel de naaldbomen over het algemeen geen blad (naalden) verliezen als het winter wordt, neemt ook hier de groeisnelheid en de houtvorming sterk af in de koudste (c.q. droogste) maanden. Ook in het hout van naaldbomen zijn dus jaarringen te zien. ❖

De zwarte lijnen zijn het gevolg van een schimmelaantasting, houtkenners noemen het 'hout met slaap' (Engelsen spreken van 'spalted wood')

Chemie van hout

Droog hout is voornamelijk opgebouwd uit de volgende stoffen (in % van het drooggewicht):

- cellulose 40-50%
- lignine 16-25% bij loofhout, 23-33% bij naaldhout
- hemicellulose 20-30% bij loofhout, 15-20% bij naaldhout
- inhoudsstoffen 5-30%
- mineralen 0,1-3%

De eigenlijke structuur van het hout wordt gevormd door de vezelvormige structuur van de cellulose (en hemicellulose), waarbij de lignine het natuurlijke bindmiddel vormt. In constructietermen betekent dit dat de sterkte van het hout tot stand komt door de treksterkte van de cellulose (en hemicellulose) enerzijds en de druksterkte van de lignine anderzijds. Het principe van gewapend beton komt op hetzelfde neer (staal = cellulose, beton = lignine), maar in hout is de structuur veel ingewikkelder.

Cellulose is één van de meest overvloedig voorkomende organische stoffen op aarde, niet alleen bij bomen maar ook bij de andere planten. Katoenvezels bestaan uit pure cellulose, hout bestaat er voor ongeveer de helft uit. Een cellulosemolecule bestaat uit een snoer van duizenden moleculen glucose (druivensuiker). Cellulose is wit van kleur en bestaat uit fijne draadjes. De cellulose voor de papierfabricage wordt in de regel gewonnen uit hout, maar ook sommige grasachtige planten leveren veel cellulose. Bij katoen wordt het vruchtpluis geogst voor de textielindustrie. Cellulose wordt ook gebruikt in de chemische industrie als grondstof voor synthetische producten (weefsels, foliën, lakken, explosieven, ...).

Hemicellulose is nauw verwant aan cellulose. Het zijn eveneens draadachtige structuren, opgebouwd uit suikermoleculen. Hemicellulose bevat echter niet alleen glucosemoleculen, maar ook andere suikers. Ook zijn de snoeren aanzienlijk korter dan bij cellulose ('slechts' een paar honderd suikermoleculen). Loofhout bevat meer hemicellulose dan naaldhout.

Lignine is een vulstof, typisch voor het hout en daarom ook wel houtstof genoemd. Naaldhout bevat beduidend meer lignine dan loofhout. Het bestaat uit grote, driedimensionale moleculen met een ingewikkelde samenstelling. De kleur is donkerder en in de papierindustrie is het een hinderlijk bijproduct.

Inhoudsstoffen en mineralen vormen in tegenstelling tot de eerder genoemde bouwstenen geen onderdeel van de opbouwende structuur van het hout zelf. Ze dragen echter wel bij aan eigenschappen zoals kleur, reuk, duurzaamheid, sterkte en volumieke massa. Vele inhoudsstoffen komen vrijwel uitsluitend voor in het kernhout van bepaalde houtsoorten. Het kunnen looistoffen, vluchtige oliën, vetten, harsen, wassen, gommen en zetmeel zijn. Ze zijn oplosbaar in organische oplosmiddelen of ook wel in water.

Deel uw boomverwondering met anderen!

Met de Bomenstichting deelt u een fascinatie voor bomen en hecht u aan hun aanwezigheid. Help de Bomenstichting onze boodschap ook bij uw familie, vrienden en kennissen te laten horen. Maak hen donateur!

Als dank ontvangt u een aantrekkelijke USB-stick. Daarop kunt u al uw mooie boommomenten vastleggen en met anderen delen.

Deze USB-stick is gemaakt van hout en is niet ten koste gegaan van bomen. Neem de BOMEN(stichting) met u mee, waar u ook bent!

Vul uw gegevens en van degene die u aanmeldt in op de achterzijde van deze kaart.

Wijs met bomen

Een publicatie van de Bomenstichting is een cadeau voor vriend of collega die wijs is met bomen. Of een steun in de rug voor de professional die zoekt naar wat wijs is in het bomenbeleid en -beheer. Kent u deze boeken al?

Bomen en mensen

Boeiend beeld van de relatie tussen mensen en bomen. Over historie, gebruiken en rituelen rond bomen. Negentien inheemse boomsoorten uitvoerig beschreven. € 36,-, donateurs € 32,50

Samenspel tussen bomen en bouwen

Tien inspirerende voorbeelden van het succesvol inpassen van bomen in bouwprojecten of infrastructurele werken. € 19,-, donateurs € 15,-

De Bomenplanner

Handvat voor bouwend Nederland als het gaat om het inplannen van groen in de leefomgeving. € 10,-, ook voor donateurs

Bomen en Wet

6e, geheel herziene editie met beschouwingen van recente wetswijzigingen (Wro, Wabo) en rechtspraak over bomen. € 40,-, donateurs € 35,-

Bijzondere bomen in Nederland, 250 verhalen

Overal in ons land staan bijzondere en soms zeldzame bomen die vaak sinds mensenheugenis een plek domineren en omgeven zijn met een rijke historie. € 39,50, donateurs € 34,50 speciale porto € 5,50

Welke boom heeft de X-factor?

Vijftien voorbeelden van bijzondere boomverkiezingen in de periode 2008-2009. € 10,-, ook voor donateurs

Meer artikelen vindt u op: www.bomenstichting.nl.
Voor bestellen kunt u gebruik maken van de bon op de achterkant van deze pagina.

MIJN GEGEVENS:

Naam*
Straat en nr.*
Postcode en plaats*
e-mail

Ik geef een jaar een donateurschap cadeau aan onderstaand persoon en betaal het bedrag € _____ eenmalig (min. € 25,-) per automatische incasso. Ik ontvang als dank de USB-stick.

mijn bankrekeningnummer*
datum*
mijn handtekening*

Ik meld onderstaand persoon aan als donateur en ontvang als dank hiervoor zelf de USB-stick (de stick wordt opgestuurd naar het adres dat u bij 'mijn gegevens' invult).

Stuur dit formulier in een envelop (u hoeft niet te frankeren, mag wel) naar Bomenstichting, Antwoordnummer 9013, 3500 ZA Utrecht.

* deze gegevens zijn noodzakelijk voor de juiste verwerking van de aanmelding in de administratie.

DE GEGEVENS VAN DE NIEUWE DONATEUR ZIJN:

Voorletters en naam* M/V*
Geboortedatum
Straat en huisnummer*
Postcode en plaats*
telefoon
e-mail

per automatische incasso per maand/kwartaal € _____ (min. €25,- /jr.)
 De nieuwe donateur betaalt jaarlijks eenmalig per acceptgiro € _____ (min. € 30,- /jr.)

bankrekeningnummer*
datum*
handtekening nieuwe donateur*

De nieuwe donateur ontvangt een welkomstpakket met daarin o.a. dit Bomennieuws.

Bestelformulier

Stuur mij:

ex		€
ex		€
ex		€
ex		€
ex		€

U kunt het machtigingsbedrag laten terugstorten als u het niet eens bent met de afschrijving. U kunt dit verzoek bij de bank indienen.

vaste verzendkosten: € 3,50 (€ 5,50 voor Bijz. bomen)

Totaalbedrag: € _____

Instelling: _____
Naam: _____
Adres: _____
Postcode: _____ Woonplaats: _____

Deze kaart in een envelop stoppen, frankeren en sturen naar:
Bomenstichting
Oude Gracht 201 bis
3511 NG Utrecht

Datum: _____

Ondergetekende verleent hiermee eenmalige machtiging aan de Bomenstichting tot het afschrijven van het totaalbedrag

€ _____

van zijn/haar bankrekeningnummer:

Handtekening: _____

→ Overheid → Bedrijven → Instellingen → Particulieren

Met aandacht seizoenen vooruit

www.vanhelvoirtgroenprojecten.nl

- aanleg
- onderhoud
- boomverzorging
- grondwerken
- bestratingen
- daktuinen
- verplanten
- snoeien
- roeien
- standplaatsverbetering
- onderzoeken
- grondtussenzetting
- hopenzaad
- BIM

VAN HELVOIRT
GROENPROJECTEN BV

Oosterslootbaan 5A - 5056 RD, Berkel-Enschot - Telefoon (013) 540 82 00 - Fax (013) 540 82 01 - www.vanhelvoirtgroenprojecten.nl

Projectbegeleiding
Onderzoek
Advies

HB
Hoogendoorn
Boomadvies

Prins Bernhardstraat 28 • 2825 BE • Berkenwoude
Tel: 0182 367871 • www.hoogendoornboomadvies.nl

Mr B.M. Visser
& Partners

Juridische Raadgevers
Natuur, Bos en Landschap

Ravenhorsterweg 61, 7103 AR Winterswijk
telefoon: 0543-51 85 17 / fax: 53 46 93
e-mail: bmvisser@freeler.nl
website: www.boomjuristen.nl

Productgroepen

- Home
- Nieuws
- Nieuwsbrief
- Productinformatie
- Webshop
- Evenementen
- Contact

Standplaatsinrichting
Meststoffen
Verzorgingsartikelen + div.
Takverankering
Kluitverankering
Onderzoeksgereedschap
Insectenverdrrijving
Boeken

International Tree Service bv

Nieuw Milligen (Apeldoorn)
Baambrugge (Amsterdam)
Mobiel (06) 53491303
Fax (0294) 295737
its@poelbosbouw.nl

www.poelbosbouw.nl/its

GB BoomBeheer

- Snel en eenvoudig invoeren van boomgegevens
- Veldinventarisatie en VTA controle, ook via GIS en met GPS
- Flexibele en complete rapportagefuncties.
- Flexibele gegevensmenu inrichting.
- Krachtige grafische koppelingen.
- Automatische werkplanning aanmaak volgens CROW richtlijn
- Module Boomwaardering voor onderbouwing van "Groene kaart" kapvergunning beleid.

GB Kapvergunning

- Automatisering behandeling kapaanvragen.
- Objectieve bepaling van boomwaarde en mate van overlast
- Belangenafweging tussen behoud en verwijdering van de houtopstand.
- Aangepast aan nieuwste inzichten inzake kapvergunningen.
- Statusbewaking van procedures.
- Correspondentie via standaardbrieven
- Controle van herplantplicht.

Groenesteen Beheerssoftware
automatisering voor beheer van de openbare ruimte

tel: (0317) 41 76 47 www.gbor.nl

Gemeentelijke bomen in Dalfsen

Samenstelling: Werkgroep Bomen van de Vrienden van Dalfsen

Uitgegeven door de gemeente Dalfsen

Prijs: € 5,-

In zijn geheel via de website van de gemeente te bekijken. Tik in het vak 'zoek' het woord 'Bomenboek' in en het digitale boek komt tevoorschijn.

Gemeentelijke bomen in Dalfsen is een mooi staaltje van burgerinitiatief. De Bomenstichting is daar hartgrondig pleitbezorger van: het maakt mensen bewust, brengt ze bijeen en alleen daarom al is het kwaliteitsverhogend voor de buurt, dorp of stad. Zo ook het overzicht van monumentale bomen in Dalfsen. Een paar jaar geleden staken enkele bomenliefhebbers de koppen bij elkaar en formeerden een werkgroepje. Ze hadden geconstateerd dat het met de zorgplicht voor gemeentelijke bomen nogal eens te wensen overliet en dat er geen goed beeld was welke bomen wel of niet belangrijk waren. Het werkgroepje organiseerde daarop een nauwgezette inventarisatie. Deze werd in het najaar aan de gemeente aangeboden en zal worden gebruikt in het nieuw op te stellen boomebeleid van de gemeente.

Al bladerend door de publicatie moet je jezelf er steeds aan herinneren dat het geen totaaloverzicht is, maar zich beperkt tot slechts de gemeentelijke bomen. Het valt op dat er betrekkelijk weinig ouds staat. Om tot de categorie 'monumentaal' te mogen worden toegelaten heeft de werkgroep een ondergrens van vijftig jaar vastgesteld. Daarmee is flink gesjoemeld, want ook dertig- en veertigjarigen komen als monumentaal uit de bus. Dit lijkt niet bij te dragen aan de geloofwaardigheid van de resultaten.

In november werd de publicatie officieel ten doop gehouden. Voor wie hem wil inzien kan dat via de website van de gemeente. De tekst is bijna in zijn totaliteit opgenomen. 'Bijna', want een

cruciaal onderdeel ontbreekt: de verklaring van criteria die aan individuele bomen zijn toegekend ontbreekt. Heel jammer. Hopelijk wordt dat nog verbeterd.

Ontdek de stadsbodem

Over oude en nieuwe bodems en de diensten die ze vervullen.

Nico van der Wel

Uitg.: NatuurMedia, Amsterdam

ISBN 978-90-8081-585-8

Prijs: € 14,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel of via www.natuurmedia.nl

In haar eerste column op blz. 23 verwoordt Annemiek van Loon op krachtige toon waar in feite dit boek inhoudelijk over gaat: een herontdekking. In haar column gaat het om de herontdekking van de (stads)bodem, dit boek gaat daar ook over. Voor bomen is daarin een mooie rol weggelegd als verbinding tussen het ondergrondse en het bovengrondse.

Leerde je vroeger te leven met de nukken van de natuur, tegenwoordig vinden we dat alles maakbaar is. Met dank aan onze eigen vooruitgang hebben we veel waardevols teniet gedaan, of zijn we vergeten hoe het werkelijk was. Auteur Nico van der Wel analyseert in zijn mooi geïllustreerde boek waar het aan schort bij de stadsbodem (onbekend, onbemind) en hoe het ook kan: benutten van 'diensten' die de bodem biedt als archeologisch archief, voor waterberging, groen & natuur en voor klimaatregulatie (verkoeling). Bomen dragen in hoge mate bij in de klimaatregulatie, mits ze goed kunnen functioneren. In veertien uiteenlopende onderwerpen in evenzoveel steden krijgt u voorbeelden van herwaardering en inpassing van waterlopen, aanhaken bij landschapstypen of herstel van ruimten. Afsluitend geeft Van der Wel enkele strategische tips om met, zoals hij het zelf noemt: 'bodem en groen een voet tussen de deur te krijgen'.

Schoorvoetend keren we terug naar de oorsprong en daar draagt dit boek aan bij. Wat mij betreft is het een feelgoodboek, waaruit duidelijk wordt dat er mogelijkheden zijn, juist op plaatsen waar je het niet snel verwacht.

Misschien zit er wel een voorbeeld tussen dat bij u in de buurt van toepassing kan zijn.

Boeken

Tekst: Frank Moens

(advertentie)

Arbori-Arnhem Boomverzorging & Advisering
Vredesteinsestraat 4
6665 LG Driel
tel : 026-47 22 718 GSM: 06 - 53 75 26 65
fax : 026-47 23 823
E-mail: arbori-arnhem@hetnet.nl
www.arbori-arnhem.nl

- boomverzorging
- beheerplanning
- inventarisatie
- onderzoek en advies
- taxaties

Donald de Marcas en zijn vrouw Sonja Bernd't komen samen aan het woord in deze serie. Sinds het begin van de Bomenstichting zijn ze donateur voor het leven.

Als de herfst in al zijn kleuren staat te brullen

Donald de Marcas (77), bekend als hoorspelacteur, zanger en radionieuwslezer is al 45 jaar samen met zijn vrouw Sonja Bernd't (72). Zij was zangeres. Samen hebben ze veel op de planken gestaan. Sonja maakt sieraden en objecten van eierschalen.

"Wij werden donateur in de tijd dat ik goed verdiende", vertelt Donald. "We besloten toen een gift te geven aan een paar organisaties die ons zeer ter harte gaan. Dat was de Bomenstichting, de dierenbescherming en nog andere natuurorganisaties. Ik weet niet meer hoeveel we hebben betaald. In ieder geval een flinke donatie voor die tijd. Door die gift werden we donateur voor het leven."

"In die periode waren we erg bezig met de Club van Rome", valt Sonja in. Donald legt uit, dat in die tijd toen ze trouwden het rapport van de Club van Rome verscheen: 'Grenzen aan de groei' (1972). Ze waren toen erg idealistisch. Dat rapport was o.a. de aanleiding dat ze besloten geen kinderen op de wereld te zetten. Vandaar ook die donaties.

"We houden erg van de natuur en wandelen veel. We gaan ook elk jaar een paar keer naar het Von Gimborn Arboretum in Doorn. De laatste keer was toen de herfst in al zijn kleuren stond te brullen. Geel, bruin en goud. Zo mooi!"

"We houden van bomen en van hout. De meubels die je hier ziet zijn allemaal van dezelfde meubelmaker, Arno van Valburg. De bomen zijn niet gekapt om meubels van te maken. Er zat een ziekte in, die ze 'slaap' noemen. Zie je hoe mooi de aantasting in het hout te zien is. Voel eens. Het is net fluweel." Dan wijst Sonja naar buiten. "Kijk, een pimpelmees."

Het echtpaar De Marcas heeft een diepe achtertuin die aansluit op een bos waar een natuurbestemming op ligt. "Dat is zo'n feest hier, die vogels", zegt Donald. En tot Sonja: "Hoeveel soorten heb je hier geteld?"

"In de loop van de jaren vierenveertig. In de larijs aan de voorkant zaten een paar jaar geleden witbandkruisbekken. Die komen hier heel weinig voor. Ze komen op de zaadjes af."

"Dat vind ik zo knap van haar. Dan ziet ze een vogel en zoekt het op."

"Ik ben geïnteresseerd in het buitengewoon kleine en het bui-

"Ik ben geïnteresseerd in het buitengewoon kleine en het buitengewoon grote en alles wat daar tussen in is."

31

tengewoon grote en alles wat daar tussenin is. Het is fascinerend dat er van één soort zoveel variaties zijn. Dat heeft me altijd mateloos geraakt. Daardoor weet ik ook zo goed wat mijn plek in het leven is."

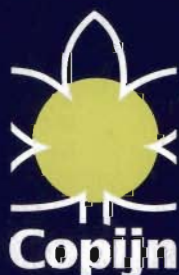
"Wat dat betreft hebben we elkaar wel gevonden. Voordat ik Sonja ontmoette was ik al gefascineerd door de variëteiten van de verschillende soorten. Ik had toen een Penguin Pocket gekocht waarin zo'n drie- of vierhonderd soorten grassen stonden. Dat vind ik formidabel. Al die variaties op één thema."

Voor Sonja hadden bomen in haar kindertijd een aantrekkingskracht om in te spelen. Zij is opgegroeid in Amsterdam, drie hoog. "Mijn ouders namen ons vaak mee naar de bossen. De eerste boom die ik zag klom ik meteen in. Voor mij was het een speelobject. Dat ik zag dat bomen mooi zijn, groeide later."

Donald is opgegroeid in Leiden. Hij kwam vaak in de Hortus. "Daar was toen een enorm grote boom, ik geloof een goudenregen; de takken, die de grond raakten vormden een ruimte van zo'n tien meter doorsnee. Daar speelde ik onder. In de oorlog was één van mijn vele onderduikadressen bij een boswachter. Die nam me vaak mee het bos in. Na de oorlog heb ik een keer gekampeerd in de bossen van Drenthe. Daar vielen mij de schellen van de ogen. Wakker worden in een tentje, de lucht ruiken van de bomen en de hars. Toen pas besefte ik: wat is dit heerlijk, wat hou ik van bomen. Daar stond ik met de armen om een boom heen. Ver voor Irene dat deed. Er gaat zo'n kracht van uit. En dat spreekt nog meer aan als je een kleine man bent, zoals ik." ❖

DE GROENE IMPULS

TUIN- EN LANDSCHAPSARCHITECTEN | BOOMSPECIALISTEN | REALISATIE

GAGELDIJK 4F UTRECHT | TELEFOON +31(0)30 26 44 333 | WWW.COPIJN.NL